

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Управління коштами Пенсійного фонду України»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМУПЗ-21-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма «Управління публічними фінансами»

(підпис)

Рудика Ярослава Володимировича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник

(підпис)

Ріппа Марія Богданівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми

(підпис)

Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «23» 01 2023 № 9

Завідувач
кафедри

(підпис)

Коляда Тетяна Анатоліївна, к.е.н., с.н.с., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 8 17.01.2023 мфр/
 (дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 23.11.2022 М.В.М.
 (до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту з відхиленням 08.02.2023 М.В.М.
 (оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: М.В.М.
 (підпис)

Ковальова І.О.
 (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

М.В.М.
 (підпис)

Тордей О.В.
 (ініціали, прізвище)

М.В.М.
 (підпис)

Камега Т.А.
 (ініціали, прізвище)

М.В.М.
 (підпис)

Бедриченко М.В.
 (ініціали, прізвище)

секретар

мфр/

Шеніщенко В.Ю.

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	27		Голова: Ковалюк І.О. Заст. голови: Гордей О.В. Члени комісії: Камеда Т.А. Безриченко М.В.
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	8		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		секретар Шеремко В.О.
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	45		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником 45 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
90	A	5 (відмінно)	08.02.2023	Ковалюк І.О. Гордей О.В. Камеда Т.А. Безриченко М.В. Шеремко В.О.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет Фінансів та цифрових технологій
Кафедра Публічних фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітньо-професійна програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую

в.о. завідувача кафедри публічних фінансів

 Тетяна КОЛЯДА
« 13 » січня 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)

здобувачу вищої освіти

Рудику Ярославу Володимировичу

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Управління коштами Пенсійного фонду України

Затверджена наказом ректора від «28» грудня 2021 р. № 106

2. Строк здачі закінченої роботи 23.11.2022

3. Мета роботи полягає в розкритті сутності Пенсійного фонду України, як органу управління державним пенсійним страхуванням, оцінка контрольно-аналітичної діяльності органів ПФУ, проведення детального аналізу виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами та видатками та розробка напрямків удосконалення процесу управління коштами Пенсійного фонду України.

Об'єкт дослідження є процес планування, оперативне управління та контрольно-перевірочна діяльність за формуванням і використанням коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Предмет дослідження є сукупність економічних відносин, які виникають в процесі управління, формування і використання коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Орієнтовна база дослідження Пенсійний фонд України.

4. Вихідні дані до роботи законодавчо-нормативні акти, офіційні джерела статистики, наукова періодика, монографічні джерела, Інтернет - ресурси тощо.

5. Перелік графічного матеріалу таблиці, схеми, рисунки

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)

Розділ 1. Теоретико-організаційні та нормативно-правові засади управління коштами пенсійного фонду України; 1.1 Сутність Пенсійного фонду України як органу управління державним пенсійним страхуванням; 1.2 Теоретичні засади управління коштами Пенсійного фонду та його нормативно - правове забезпечення; Розділ 2 Фінансовий менеджмент в системі органів Пенсійного фонду України; 2.1. Аналіз виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами і видатками упродовж 2019-2021рр.; 2.2. Контрольно – аналітична діяльність органів ПФУ за своєчасним надходженням та цільовим використанням коштів бюджету; Розділ 3. Основні напрями удосконалення управління коштами пенсійного фонду
7. Календарний план виконання роботи

№ п\п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022 р.	14.11.2022 р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку	25.11.2022 р.	23.11.2022 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022 р.	28.11.2022 р.
4	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	20-28.12.2022 р.	22.12.2022 р.
5	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023 р.	20.01.2023 р.
6	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023 р.	25.01.2023 р.
7	Захист кваліфікаційної роботи	7-8 лютого 2023 р.	7-8 лютого 2023 р.

8. Дата видачі завдання «10» __01__ 2022.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту)

(підпис)

Ріппа М.Б.
(прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Гордей О.Д.
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Рудик Я.В.
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Управління коштами Пенсійного фонду України

Назва випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Мета роботи полягає у розкритті сутності Пенсійного фонду України, як органу управління державним пенсійним страхуванням, оцінці контрольно-аналітичної діяльності органів ПФУ, проведенні детального аналізу виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами та видатками та розробці напрямків удосконалення процесу управління коштами Пенсійного фонду України.

Завданнями роботи є: проведення дослідження сутності теоретичних аспектів Пенсійного фонду України, як органу управління державним пенсійним страхуванням; аналіз аспектів формування та використання коштів ПФУ; розгляд особливостей нормативного забезпечення управління коштами Пенсійного фонду України; здійснення аналізу виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами і видатками упродовж 2019-2021 рр; характеристика ролі контрольно-аналітичної діяльності ПФУ; систематизація шляхів вдосконалення у сфері управління коштами Пенсійного фонду України.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, які виникають в процесі управління, формування і використання коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Об'єктом дослідження виступає процес планування, оперативне управління та контрольно-перевірочна діяльність за формуванням і використанням коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Базою дослідження є Пенсійний фонд України.

За результатами дослідження сформульовані висновки та рекомендації щодо пріоритетів удосконалення управління коштами Пенсійного фонду України.

Одержані результати можуть становити інтерес для державних регулюючих органів.

Кваліфікаційна робота містить 62 сторінки, 2 таблиці, 12 рисунків, список використаних джерел з 47 найменувань та 5 додатків.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, пенсійне забезпечення, пенсійні виплати, бюджет, управління, пенсійне страхування.

Рік виконання дипломної роботи – 2021-2022 рр.

Рік захисту роботи – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ, КОШТАМИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	14
1.1 Сутність Пенсійного фонду України як органу управління державним пенсійним страхуванням	14
1.2 Теоретичні засади управління коштами Пенсійного фонду та його нормативно - правове забезпечення	21
РОЗДІЛ 2 ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	30
2.1. Аналіз виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами і видатками упродовж 2019-2021рр.....	30
2.2. Контрольно – аналітична діяльність органів ПФУ за своєчасним надходженням та цільовим використанням коштів бюджету.....	43
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОШТАМИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ	48
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

У процесі розвитку ринкової економіки в країні необхідно створити низку ефективних механізмів соціального захисту. У сучасних умовах Україна перебуває під впливом складних масштабних перетворень, головною складовою яких є реформування системи соціального захисту та пенсійного забезпечення. У міжнародній практиці пенсійне страхування є важливою складовою економіки та соціального добробуту населення та є найважливішим напрямком соціальної політики.

У цьому контексті одним із найважливіших державних завдань виступає створення ефективної системи пенсійного страхування, спрямованої на забезпечення повноцінного рівня життя на пенсії для всіх категорій громадян. Особливої уваги потрібно приділити питанню формуванню доходів і видатків ПФУ, оскільки вони є найважливішим напрямком соціальної політики держави. В останні роки актуалізувалась проблема дефіциту бюджету ПФУ, а саме недотримання принципу економічної залежності темпів зростання видатків споживання порівняно із доходами та ВВП, незбалансованості пенсійної системи щодо доходів і видатків бюджету ПФУ.

Також, особливо гострою проблемою для України є – демографічна ситуація. Постаріння нації, результатом якої є скорочення частки працездатного населення, що в свою чергу призводить до збільшення навантаження на ПФУ. У цьому контексті особливої уваги потребує збалансованість бюджету ПФУ, а також ефективне та раціональне використання його коштів, що забезпечить гідне пенсійне забезпечення пенсіонерів. Тому дослідження процесу управління коштами Пенсійного фонду України, виявлення основних проблем та перспектив розвитку є актуальним питанням сьогодення.

Оцінити стан системи пенсійного страхування можливо завдяки аналізу Пенсійного фонду, який займає центральне місце у пенсійній системі України і являється основним джерелом її фінансового забезпечення. Тому доцільним буде поставити пріоритетним завданням щодо забезпечення ефективного

функціонування системи управління коштами Пенсійного фонду України. Варто зауважити, що на даний час, в умовах воєнного стану, хоча наша держава обмежена у фінансових ресурсах, але свої зобов'язання по виплаті пенсій виконує вчасно і у повному обсязі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключову роль щодо розкриття теоретично-методологічних засад управління коштами пенсійного фонду забезпечили такі вітчизняні вчені, як: А. Балашук, Д. Богиня, М. Бойко, С. Дідик, В. Єременко, І. Жайворонок, Т. Ковальова, О. Ковалюк, Л. Лисняк, Е. Лібанова, О., Насібова, О., Новікова, О. Петрушка, М. Ріппа Р. Сорока, та інших. Також варто виділити таких вчених, які досліджували аспекти формування та використання коштів ПФУ, а саме: О. Кириленко, М. Кравченко, І. Луніна, Б. Малиняк, Л. Осіпова, С. Онишко, М. Ріппа, В. Тропіна, М. Шаварина, Н. Шаманська. Серед зарубіжних публікацій, можна виділити: «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права», а також «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права». Важливу роль складають періодичні звіти та статистичні дані (Пенсійного фонду України, казначейських органів, міністерств фінансів та Національного банку України), за допомогою яких можна виконати аналіз сучасного стану розвитку пенсійного забезпечення України.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття сутності Пенсійного фонду України, як органу управління державним пенсійним страхуванням, оцінка контрольно-аналітичної діяльності органів ПФУ, проведення детального аналізу виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами та видатками та розробка напрямків удосконалення процесу управління коштами Пенсійного фонду України.

Відповідно до визначеної мети необхідно виконати такі завдання:

- провести дослідження сутності теоретичних аспектів Пенсійного фонду України, як органу управління державним пенсійним страхуванням;
- проаналізувати аспекти формування та використання коштів ПФУ;

- розглянути особливості нормативного забезпечення управління коштами Пенсійного фонду України;
- здійснити аналіз виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами і видатками упродовж 2019-2021pp;
- охарактеризувати роль контрольно-аналітичної діяльності ПФУ;
- запропонувати шляхи вдосконалення у сфері управління коштами Пенсійного фонду України.

Об'єкт дослідження: об'єктом дослідження випускної кваліфікаційної роботи являється процес планування, оперативне управління та контрольно-перевірочна діяльність за формуванням і використанням коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Предмет дослідження: предметом дослідження даної роботи виступає сукупність економічних відносин, які виникають в процесі управління, формування і використання коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Методи дослідження. Основу роботи становить сукупність загальнонаукових і спеціальних прийомів та методів дослідження. Зокрема, у першому розділі застосовано формально-логічні, системні методи, історичні підходи. У другому розділі - економічно-статистичні методи дослідження, аналіз і синтез, узагальнення, графічні прийоми. У третьому розділі використано спеціальні прийоми і логічні підходи.

Інформаційна база. Інформаційною базою даного наукового дослідження виступають: Конституція України законодавчі інформативні акти, наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених та фахівців практиків, дані офіційної статистики, планові, звітні, облікові, та аналітичні дані Пенсійного фонду України., аналітичні матеріали Міністерства соціальної політики України, Державної податкової служби, , Інтернет джерела.

Наукова-практична значимість роботи полягає в аналізі сучасного стану управління коштами ПФУ та фінансового забезпечення пенсіонерів, виявленні та обґрунтуванні проблем, які потребують нагального вирішення, дослідженні напрямків удосконалення та запропонуванні нових підходів, що

сприятимуть розвитку системи пенсійного забезпечення та Пенсійного фонду зокрема.

Апробація результатів дослідження.

Структура дипломної роботи. Дана робота містить зміст, анотацію, вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел, додатки. Основна частина наукового дослідження включає три розділи. Повний обсяг даної роботи становить 62 сторінки, та містить 3 таблиці, 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ, КОШТАМИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

1.1 Сутність Пенсійного фонду України як органу управління державним пенсійним страхуванням.

На сучасному етапі розвитку для нашої країни у період воєнного стану, ще одним надзвичайно складним питанням стало пенсійне забезпечення громадян, навіть не питанням, а гострою соціальною проблемою.

З 1 січня 2004 року в Україні набув чинності Закон України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року, того ж року також був законодавчо прийнятий і Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [21,26]. Результатом чого стало створення та функціонування в Україні трирівневої системи пенсійного забезпечення (табл. 1.1):

.Таблиця 1.1.

Складові системи пенсійного забезпечення в Україні

Перший рівень	Другий рівень	Третій рівень
Система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що функціонує на засадах принципу солідарності і субсидування, а також здійснення відповідних виплат, зокрема пенсій і надання соціальних послуг за рахунок ресурсів Пенсійного фонду.	Система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на принципі накопичення коштів його застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або ж у відповідних НПФ, а саме суб'єктів пенсійного забезпечення, що належать до другого рівня та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування у формі довічних пенсій й передбачених цим договором одноразових виплат	Система недержавного пенсійного забезпечення – являє собою добровільну участь громадян, роботодавців та відповідно їх об'єднань у створенні своїх пенсійних накопичень для отримання в майбутньому періоді накопичених пенсійних виплат відповідно до умов та порядку, передбачених чинним законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Джерело: побудовано автором за даними [30]

Перший рівень в структурі займає державне пенсійне страхування, яке функціонує на принципі солідарності поколінь. Будучи об'єктивним економічним явищем, за певних умов набуває матеріального вираження,

зокрема за змістом - як централізований фонд грошових коштів, за організаційною структурою – як самоорганізована система з власною структурою та відповідним апаратом управління. Основою такої системи є Пенсійний фонд України - ключовий структурний елемент системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, який виконує низку важливих завдань, зокрема до них можна віднести [21]:

- здійснює втілення державної політики, що стосуються питань пенсійного забезпечення населення
- реєстрація та ведення обліку громадян, які належать до категорії, що підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- формування та внесення нових пропозицій у галузі державної політики пенсійного забезпечення із зазначених питань до Міністра соціальної політики;
- виконання інших тактичних завдань та функцій, що визначенні чинним законодавством України.

Розглянемо більш детально змiну організації та структури діяльності ПФУ як основного органу управління коштами державного пенсійного страхування. Історія його функціонування розпочинається 21 грудня 1990 року, в той час згідно постанови Ради Міністрів Української Радянської Республіки відбулось створення Українського республіканського Пенсійного фонду Союзу Соціалістичних Республік. В її основі була закладена абсолютно нова організаційна структура, яка мала на меті створення відповідної матеріально - технічної бази людських ресурсів [27].

Українське республіканське відділення пенсійного фонду СРСР свою повноцінну діяльність розпочало 1 січня 1991 року. Саме в той час почали отримувати перші страхові внески, і потім розпочалось фінансування пенсійних виплат за рахунок коштів фонду. Цього ж року його бюджет вже налічував 34 мільярди, також водночас було надано п'ять мільярдів для забезпечення перерозподілу коштів між союзними республіками, використовуючи своєрідний принцип пропорційності, тобто там де рівень демографічної ситуації був кращим та субсидованими республіками, а також досить високою

була частка пенсіонерів у населенні. Згідно Указу Президента СРСР «Про першочергові заходи щодо переходу до ринкових відносин» від 4 жовтня 1990 року сукупний розмір страхових внесків становив до 26% фонду заробітної плати [19].

Так як надалі відбувся розпад СРСР, то фактично перший пенсійний фонд СРСР припинив своє існування і функціонував лише один рік. Україна будучи, вже незалежною державою, як і інші країни, що виникли, створили власні незалежні пенсійні фонди, робота яких характеризувалась своїми національними правовими, організаційними та економічними особливостями. Протягом цього ж року відбулося заснування центрального офісу Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР. Його структура була не складною, зокрема складався з трьох основних відділів, чотирьох незалежних відділів та ревізійної комісії. Варто зауважити, що в кінці 1991 року виплати пенсій проводились вперше вже не державного бюджету, а з самого Пенсійного фонду. Також було підготовлено нормативно-правову базу для законного функціонування Пенсійного фонду нової незалежної країни. Відповідно до ч. 1 ст. 58 Закону № 1058, Пенсійний фонд України виступає незалежною фінансово - банківською системою та не є частиною державного бюджету і формується за рахунок коштів, отриманих організаціями та компаніями[19].

Українське республіканське відділення ПФ СРСР стало базою для створення сучасного Пенсійного фонду України. Завдяки Постанові Кабінету Міністрів України «Про створення Пенсійного фонду України» від 28 січня 1992 р. він отримав статус незалежної фінансово-банківської системи, якій надавались повноваження по управлінню пенсійними фінансами у всій Україні [23]. Зокрема, його ключовими завданнями виступали: забезпечення фінансування усіх пенсійних витрат громадян та збору накопичених внесків на пенсії та соціальні допомоги. Для успішного виконання поставлених завдань Пенсійний фонд України разом з Державною податковою інспекцією Міністерства фінансів України проводили фінансовий моніторинг повного та своєчасного надходження усіх страхових внесків до ПФУ та розробив та

подали пропозиції стосовно запровадження внесків на соціальне страхування Кабінету Міністрів [24].

Щодо тарифів, то він був диференційований відповідно до категорії. Так, до прикладу на рівні 61% фонду оплати праці він був встановлений для самостійних підприємств та компаній, незалежно від форм власності та управління, різних громадських об'єднань, фізичних осіб - підприємців, які використовують найману праці. В той же час бюджетні інститути та організації та некомерційні громадські об'єднання повинні були сплачувати тариф, що відповідало 37% фонду оплати праці. Так загалом Пенсійним фондом України від усієї суми отриманих внесків на соціальне страхування було зараховано 86%, а решта - 14% відповідно до Фонду соціального страхування. Можемо побачити, що це дуже високий відсоток, і свідчить про досить неефективне управління. Тому у жовтні 1992 р. у зв'язку з порушенням порядку нарахування та сплати страхових внесків до Пенсійного фонду було введено дію адміністративну відповідальність, адже такі нічим необґрунтовані та небезпечні заходи у сфері оподаткування стали одним із ключових факторів, що шкідливо впливали на стан української економіки [18]. Результатом стало застосування спрощеної бази нарахування внесків до пенсійного фонду в 1993 р., а також їх сплата відбувалась за договорами цивільного характеру. До того ж, рівень самої ж ставки був знижений відповідно до 37% фонду заробітної плати.

Наступного року структуру ПФУ було розширено і відповідно до нового положення, передбачалося, що Пенсійний фонд України виступає центральним органом державної виконавчої влади, що підпорядковується Кабінету Міністрів України, та відповідно до покладених на нього функцій здійснює управління фінансами громадянами пенсійного віку. Водночас, його бюджет належить до державного бюджету. Це повністю змінило організацію Пенсійного фонду та настрої людей до всієї побудови загалом [31]. Так, протягом наступних трьох років відбувалось включення Пенсійного фонду до Державного бюджету України [17].

На початку 1997 р. активним питанням у галузі пенсійного забезпечення стало його реформування. Тоді ж було прийнято низку нормативно-правових актів, що безпосередньо регулювали сплату обов'язкового державного страхового з тарифною ставкою у розмірі 32% від фонду оплати праці [17]. Також виникла проблема із заборгованість по виплатах пенсіонерам, щоб вирішити її, у серпні 1998 р. були введені допоміжні тарифи на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а саме:

- з послуг купівлі та продажу валюти;
- ювелірних виробів та галузі автомобілебудування [17].

Ще однією важливою подією в становленні Пенсійного фонду став Указ Президента України «Основний напрямок пенсійної реформи в Україні», який започаткував поступове впровадження дії автоматизації персонального обліку в загальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування [32]. На сьогоднішньому етапі існування, воно носить назву реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування - «електронна трудова книжка».

В 2008 році була проведена модернізація пенсійних виплат, що передбачала здійснення перерахування із застосуванням показників середньої заробітної плати працівників сфер економіки України у 2006 році, які використовуються для розрахунку Паралельно з цими діями відбулось підвищення якості надання послуг громадянам і вже у жовтні розпочав свою роботу Контакт-центр ПФУ, а в березні наступного відбувся завершальний етап відкриття 500 допоміжних інформаційних кіосків [45].

Для подальшого удосконалення якості послуг громадянам, за допомогою впровадження новітніх технологій е-уряду у соціальній галузі, допомогло в 2012 році запустити онлайн-портал електронних послуг ПФУ та змогли отримати можливість обслуговуватись за принципом «єдиного вікна» [43].

Важливим етапом стало запроваджено централізованої пенсійної системи у 2016 році. Такі дії дали змогу потенційному пенсіонеру, звернутися за послугою призначення пенсії до будь-якого відокремленого територіального

управління Пенсійного фонду України незалежно від місця реєстрації чи проживання.

Також варто підкреслити безперечні переваги централізованої системи:

- можливість дистанційного надання різноманітних послуг;
- скорочення періоду обслуговування громадян;
- обслуговування громадян незалежно від місця реєстрації проживання;
- автоматизація процесу розрахунку найбільш оптимального виду та вигідного розміру пенсійних виплат;
- гарантування надійного та якісного захисту даних;
- скасування великої кількості паперових документів завдяки впровадженню е-документів [30].

Упродовж 2017-2019 років відбувалось активне впровадження нових підходів до організації діяльності ПФУ та реформування через зміну його структури. Також урядом була та затверджена нова «Стратегія модернізації та розвитку Пенсійного фонду України до 2020 року». Основною її метою є уніфікація національної діяльності та надання послуг з європейськими стандартами, зміцнення його фінансової стабільності, покращення рівня прозорості та доступності для широкого загалу, а також оптимізація адміністративних витрат. Її реалізація відбувалась з використанням сучасних технологій, спільних новітніх стандартів якості наданих послуг, успішного механізму громадського нагляду, впровадженням ефективних організаційних та інших структурних змін, формуванням та впровадженням ринкових складових інфраструктури послуг [47]. Відповідно до мети, організацію роботи ПФУ потрібно удосконалити у таких напрямках:

- підвищити рівень довіри до органів пенсійного фонду у населення;
- покращити рівень якості та ефективності страхування пенсійних послуг;
- вдосконалити існуючу систему управління коштами Пенсійного фонду України;
- впровадити новітніх технологій у сфері адміністративних послуг;

- зміцнити та забезпечити постійне оновлення його джерел інформації та покращити технічну базу;

- сприяти підвищенню ефективності управлінської системи, перехід на електронний документообіг [40].

Варто зауважити, що реформування пенсійної системи продовжується в наступному законопроекті «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення», відповідно до якого дана система базується на засадах нагромадження коштів на персональних/депозитних пенсійних рахунках суб'єктів системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення і відповідне здійснення цих виплат, передбачених законодавством [16]. Схема формування пенсійних виплат:

- один відсоток зі сплачених особисто особою податків перераховується на її персональний рахунок;

- ще два відсотки будуть надходити від ЄСВ, який сплачується працівником через його роботодавця. Одразу можна вибрати пенсійний фонд, а після дотримання вимог для отримання пенсії вибрати зручніший спосіб отримання накопичених коштів: одразу всю суму забрати все чи пропорційними частинами. Проте у зв'язку з військовими діями на території України, відповідне реформування призупинилося, що значно гальмує розвиток пенсійного забезпечення України [10].

Таким чином, Пенсійний фонд України виступає центральним органом виконавчої влади та підпорядковується Кабінету Міністрів України. Протягом свого існування значно еволюціонував, починаючи від збору страхових платежів з підприємницьких структур та фізичних осіб до впровадження державної пенсійної політики, здійснення обліку осіб як є учасниками загальнообов'язкового державного соціального страхування та сприяв визначенню основних принципів організації та ефективного функціонування системи пенсійного забезпечення.

1.2 Теоретичні засади управління коштами Пенсійного фонду та його нормативно - правове забезпечення

Під час здійснення процесу управління коштами Пенсійного фонду, досить важливим етапом є якісне та ефективне планування та прогнозування його бюджету. Основним завданням планування є визначення обсягу залучення суми коштів, необхідної для забезпечення потреб на фінансування таких видатків, як виплата пенсій та надання грошової допомоги. Також, важливим є повне виявлення отриманих доходів за усіма джерелами їх утворення. Щоб в покращити ефективність управління коштами, посилити зв'язок між завданнями та фінансуванням, а також досягнення максимальної прозорості та обґрунтованості бюджету необхідно застосовувати програмно-цільовий метод.

Тобто, поняття бюджетне планування, можна узагальнити та трактувати як механізм централізованого розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів бюджету ПФУ, під час процесу складання і виконання бюджету, за всіма структурними ланками бюджетної системи, базуючись на плані соціально-економічного розвитку нашої держави (рис. 1.1)

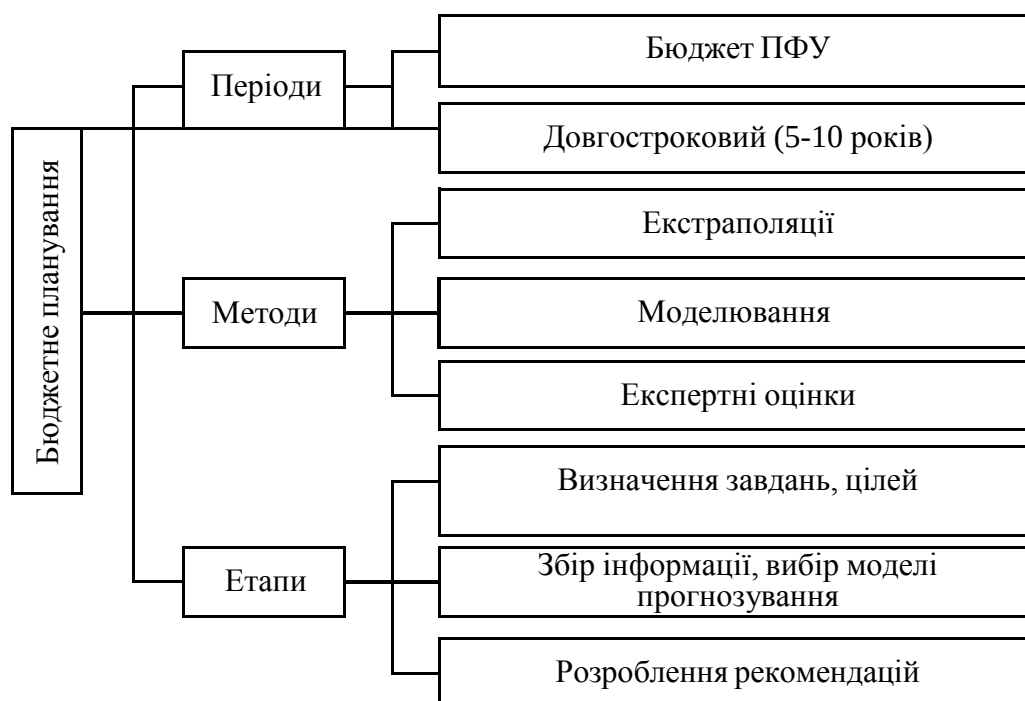

Рис. 1.1 Бюджетне планування у Пенсійному фонді України, його основні методи

Джерело: побудовано автором за даними [20]

До ключових завдань бюджетного планування можемо віднести наступні [9]:

- визначення обсягу надходжень за окремими джерелами і сукупного обсягу доходів бюджету з обов'язковим врахуванням резервів їх майбутнього збільшення;
- виявлення резервів найповнішим чином та наступним їх спрямуванням на підвищення загального рівня пенсійного забезпечення населення;
- структурування видатків за окремими бюджетними програмами видаткової частини бюджету та сукупним обсягом видатків;
- утворення фінансових резервів для майбутнього підвищення розмірів пенсій громадян;
- збалансування бюджетів нижчого рівня, за допомогою раціонального розподілення видатки бюджету між усіма учасниками бюджетного процесу.

Таким чином, бюджетне планування займає центральне місце у діяльності органів Пенсійного фонду України. За його допомогою, виконується аналіз кількісних та якісних показників, це в свою чергу дає можливість врахувати пропозиції, які сприятимуть зміцненню дохідної частини бюджету ПФУ, забезпеченню тим обсягом фінансових ресурсів, що чітко регламентовані в Конституції соціальних гарантій. Тому, у процесі бюджетного планування визначаються сукупні обсяги доходів, та планується загальний обсяг видаткових коштів на окремий період.

Ще одним важливим етапом є здійснення процесу прогнозування бюджету Пенсійного фонду, він являє собою визначення ключових показників бюджету на майбутній період. Під час нього обирається концепція, головна мета, основні напрямки розвитку та ключові цілі, які повинні бути досягнуті протягом зазначених періодів. Ці показники формуються, за допомогою комплексного аналізу демографічної ситуації в країні, конкурентоспроможності національної економіки, оцінки використання природного, науково-технічного, трудового та виробничого потенціалу, аналізу досягнутого рівня розвитку

соціально-економічної галузі з урахуванням вже наявного та потенційного впливу факторів різного типу в майбутньому часі [20].

Діяльність бюджетних відносин Пенсійного фонду ґрунтується на основі нормативно-правової бази, яка і здійснює регулювання його функціонування. Нині, таке здійснюється на основі понад двадцяти нормативно-правових актів, а саме до таких основних можна віднести: Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р., Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 р. [28], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України» від 23 липня 2014 р. [21], «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р. [22], «Про пенсії за звільненням на військову службу та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 р. [26]. та інші. Під час управління фінансовими ресурсами ПФУ керується основним законом – Конституцією, яка визначає ключові підходи до вирішення фінансових, у тому числі і бюджетних питань, з встановленим строком, Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», актами та дорученнями Президента України, Міністрів, Голови правління фонду, наказами відповідних міністерств [5].

Для всіх учасників пенсійної системи важливим є отримання правдивої та неупередженої інформації, це є необхідним для належного контролю і отримати її можливо завдяки бухгалтерському обліку. Зокрема, за допомогою контролю можна перевірити достовірність отриманої інформації, та спрогнозувати майбутню діяльність в разі необхідності, здійснити необхідні дії та прийняти рішення, виявити ризики та сильні сторони у взаємовідносинах всіх суб'єктів пенсійного забезпечення (рис. 1.2)

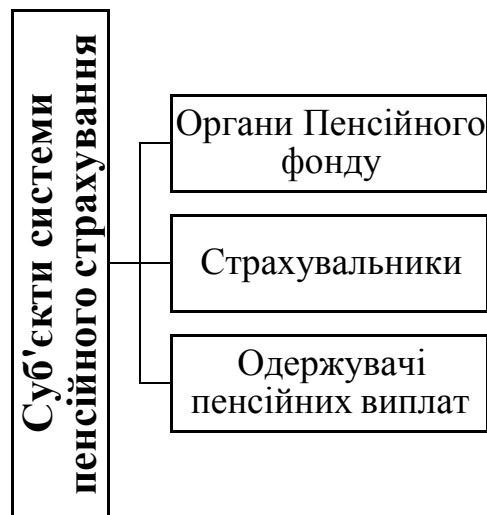

Рис. 1.2 Суб'єкти системи державного пенсійного страхування

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Саме дієвість та ефективний взаємозв'язок усіх рівнів пенсійної системи зможуть забезпечити належний рівень функціонування Пенсійного фонду України

Діяльність ПФУ, як ми вже зазначали вище координується та визначається Кабінетом Міністрів України та безпосередньо Міністром соціальної політики України, що закріплено в законодавстві. У процесі здійснення своєї діяльності Пенсійний фонд виступає ключовим суб'єктом виплати пенсій. Управління коштами здійснює Правління ПФУ [8]. Тому доцільним є розглянути загальну структуру існуючих органів Пенсійного фонду (рис. 1.3):

Рис. 1.3 Структура органів Пенсійного фонду України

Джерело: побудовано автором за даними [41]

Так само, відповідна структура апарату ПФУ, затверджується Головою правління за попереднім погодженням Міністра соціальної політики. Свою діяльність головний апарат проводить у складі відповідних департаментів та управлінь (Дод. А) Відповідно до п.11 Положення про Пенсійний фонд України до повноважень Голови правління належить призначання або ж звільнення працівників апарату, визначення розподілу їх посадових обов'язків, здійснює контроль за дотриманням посадових обов'язків, а також затверджує кошториси відповідних територіальних органів.

Можемо підсумувати, що розглянутий головний апарат за підтримки КМУ та Міністерства соціальної політики здійснює виконання поставлених на них функцій, обов'язки, щодо управління Пенсійним фондом та його коштами зокрема.

Бюджетний процес у Пенсійному фонді являє собою регламентовану законодавством діяльність, пов'язану із складанням, розглядом, затвердженням бюджету та складається з таких основних етапів (рис. 1.4):

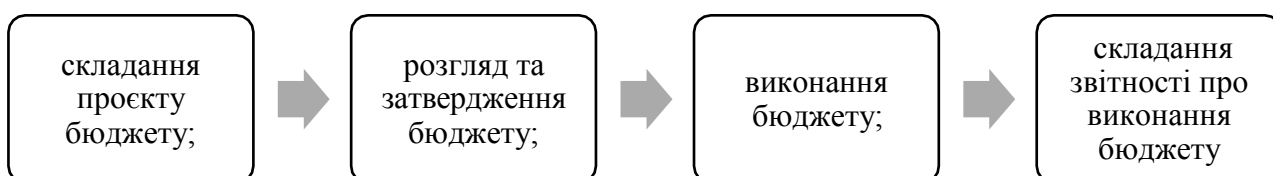

Рис. 1.4 Етапи бюджетного процесу ПФУ

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Складання проекту розпочинається з аналізу отриманих звітних даних щодо виконання бюджету ПФУ за минулі роки з визначенням тенденції процесу виконання його дохідної та видаткової частини. Відбувається детальний аналіз отриманих коштів за окремими джерелами, з наступним визначенням тренду збільшення чи зменшення, а також аналізується їх вплив на виконання надходження бюджетів різних ланок бюджетної системи

Пенсійного фонду України. Таким самим чином, здійснюється аналіз виконання видаткової частини як загалом по бюджету Пенсійного фонду, так і в контексті окремих бюджетів головних управлінь [1].

Важливим, при формуванні попереднього проєкту зведеного бюджету Пенсійного фонду врахувати усі ключові прогностні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку України на плановий рік, що розробляється Міністерством економіки, європейської інтеграції України, чинного законодавства, аналізу результатів виконання основних показників бюджету Пенсійного фонду України [13].

Структурно, бюджетна система ПФУ складається з таких складових елементів, як бюджети головних управлінь Пенсійного фонду в АР Крим, областях, містах Києві і Севастополі, управлінь у районах, містах, районах у містах і використовується для аналізу, планування та прогнозування розвитку національної пенсійної системи, і базується на таких принципах: єдності бюджетної системи, збалансованості, повноти, обґрунтованості, цільового використання коштів, які використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями [42].

Основними джерелами формування ресурсів Пенсійного фонду України є:

1) кошти отримані шляхом сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, в наступних періодах після реформування, із цієї загальної частини збору буде виключатись кошти, що направлятимуться до фонду накопичувальної системи;

2) інвестована сума доходу, отримана шляхом інвестування резерву фінансових коштів спрямованого для покриття дефіциту бюджету фонду в майбутньому часу;

3) дохід отриманий від цільових фондів та державного бюджету, що регламентується законодавством;

4) кошти отримані Пенсійним фондом, від надання адміністративних послуг НПФ та Накопичувальному фонду [35].

5) отримані суми від застосування фінансових санкцій, що передбачені статтею 72 Закону № 1058 та інших нормативних актів, до суб'єктів господарювання та фізичних осіб, за порушення норм чинного законодавства у частині порядку нарахування, обрахування сплати страхових платежів, та використання коштів ПФУ, зокрема нараховані у відповідності до норм законодавства суми адміністративних зборів за скоєні порушення на посадових осіб та громадян;

6) фінансова допомога у вигляді благодійних внесків від фізичних та юридичних осіб;

7) кошти отримані ПФУ у формі добровільних внесків [12];

8) інші, що не заборонені чинним законодавством джерела надходжень.

Наступним, буде доцільно розглянути основні напрямки використання цих коштів:

1) пенсійні виплати громадянам, що передбачені відповідно до законодавства;

2) надання відповідних послуг соціального характеру;

3) адміністративні витрати, за допомогою яких відбувається виконання органами Пенсійного фонду визначених функцій;

4) плата за послуги, спрямовані на виплату та доставку пенсійних коштів;

5) виділення фінансів на формування необхідного резерву.

Схематично структуру формування та використання коштів Пенсійного фонду можна зобразити наступним чином (рис. 1.5):

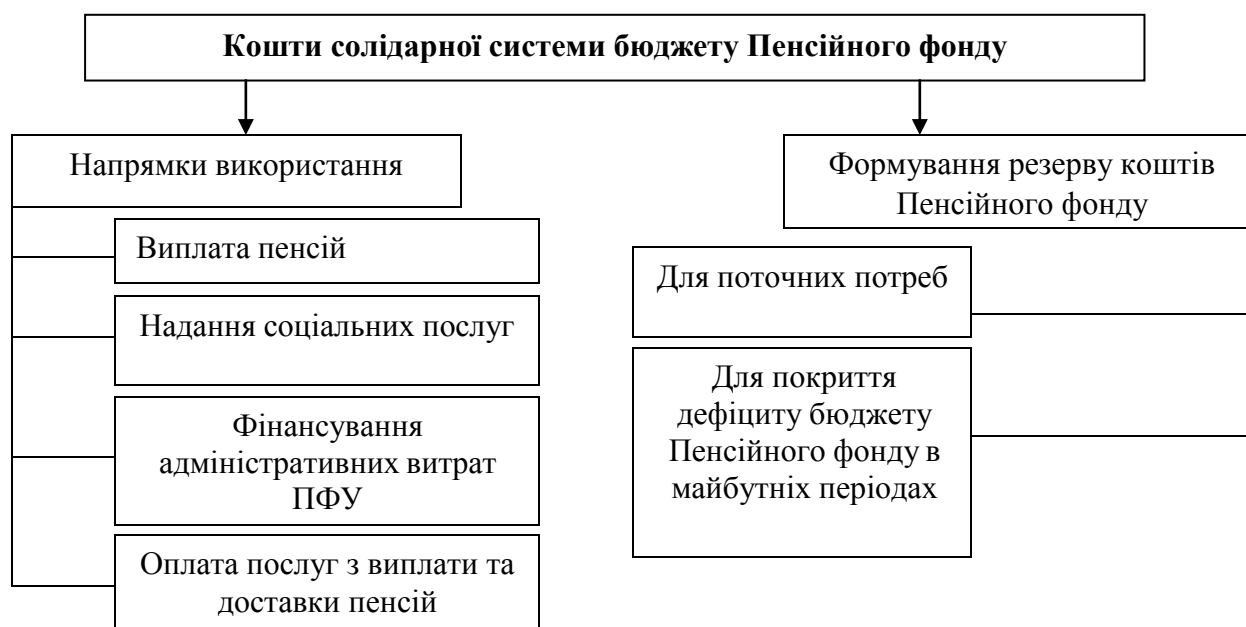

Рис. 1.5 Структура формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України

Джерело: побудовано автором за даними [14]

Через гостру проблему загального старіння населення, виникає необхідність у негайному перенаправленні коштів на поточні виплати нинішнім пенсіонерам, тому під час управління Пенсійним фондом є обмеженість у інвестування коштів в прибуткові фінансові інструменти.

Ознайомившись з основними джерелами та напрямками використання коштів ПФУ, наступним буде доцільно розглянути термін бюджету, який безпосередньо відповідає за базу для управління коштами фонду. Законодавство України визначає бюджет Пенсійного фонду, як фінансовий план створення і використання цільових страхових активів фонду, що наповнюється за кошт загальнообов'язкових страхових платежів та надходжень громадян та з інших джерел, що регламентовані відповідним Законом. В свою чергу Загальний бюджет ПФУ складається з бюджетів головних управлінь областей, міст, районів, районів у містах [36].

Для стабільного та безперервного гарантування й забезпечення громадянам фінансових виплат Пенсійний фонд формує необхідний резерв коштів. Порядок його формування і використання чітко визначається та контролюється правлінням Фонду, за його допомогою можливе використання для виникнення тактичних потреб і покриття наявного дефіциту бюджету Пенсійного фонду в наступних періодах.

Як, ми уже наголошували вище, відповідно до Закону № 1058, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» Накопичувальний фонд, виступає в ролі цільового позабюджетного фонду у структурі Пенсійного фонду України. Порядок його діяльності та функціонування можемо побачити в дод. Б.

Основними джерелами формування ресурсів Накопичувального фонду є:

1) сума коштів, що надійшли до Накопичувального фонду у формі страхових внесків застрахованих громадян;

2) інвестована сума доходу, отримані від розміщення та інвестування фінансових ресурсів Накопичувального фонду;

3) отримані суми від застосування фінансових санкцій, що передбачені статтею 72 Закону № 1058 та інших нормативних актів, до суб'єктів господарювання та фізичних осіб, за порушення норм чинного законодавства у частині порядку нарахування, обрахування сплати страхових платежів, та використання фінансових ресурсів Накопичувального фонду, зокрема нараховані у відповідності до норм законодавства суми адміністративних зборів за скоєні порушення на посадових осіб та громадян.

Отже можемо підвести підсумки, протягом усього існування незалежної України підхід та сам порядок призначення пенсійних виплат докорінно змінився. Було запроваджено більше двадцяти законодавчих актів, які здійснюють регулювання призначення та виплат пенсійних фондів, окремі з яких все ще діють, проте переважна більшість із них потребує змін та вдосконалення. Тому уряд здійснює спроби реформування пенсійної системи й діяльності Пенсійного фонду України. Проте з військовими діями, цей процес уповільнився, але зараз відбувається низка прийняття рішень, що сприятимуть подальшому ефективному функціонуванню фонду і гарантуванню своїм громадянам виплат пенсій.

РОЗДІЛ 2 ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами і видатками упродовж 2019-2021рр.

Пенсійна система України, яка сьогодні діє, базується на солідарності поколінь, коли нинішнє покоління працівників фінансує пенсії громадян, які вже закінчили трудову діяльність. Це означає, що внески до Пенсійного фонду України повністю використовуються для виплати нинішнім пенсіонерам. Таким чином, в умовах постаріння населення змінюється співвідношення працездатних і пенсіонерів. У результаті загальних відрахувань до Пенсійного фонду України стає недостатньо для підтримки належного рівня пенсій.

Зараз в Україні 10,8 млн. пенсіонерів. Чисельність працездатного населення становить менше 17 мільйонів, з них понад 20% працюють на ненормованих роботах, тобто Пенсійний фонд не отримує від них грошей. Виходить, що 11 легально працевлаштованих працівників забезпечують десятох пенсіонерів. Але й цього недостатньо – щороку більше третини доходів Пенсійного фонду покриває державний бюджет. Хоча частина цієї суми – це виплати від держави, де вона є роботодавцем, інша частина – все одно дефіцит [39].

Основними складовими формування дохідної частини бюджету Пенсійного фонду за останні роки є:

- 1) власні доходи;
- 2) залишок власних коштів на початок року;
- 3) фінансові ресурси Державного бюджету України, які забезпечують виплати пенсійних коштів громадянам, надбавок та відповідних підвищень до пенсій, призначених відповідно до визначених пенсійних програм, та покриття дефіциту коштів ПФУ.

У таблиці 2.1. наведено структуру доходів та видатків Пенсійного фонду України за останні роки.

Таблиця 2.1.

**Динаміка складу та структура доходів Пенсійного фонду України
упродовж 2019-2021рр. (млрд. грн)**

Найменування показника	Роки					
	2019		2020		2021	
	сума	%	сума	%	сума	%
Власні надходження ПФУ	241,75	22	281,75	24	334,20	25
Витрати ПФУ	435,9	40	479,34	40	520,95	39
Сума єдиного внеску, розподілена на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування	236,3	22	254,5	21	301,43	23
Державного бюджету України, які забезпечують виплати пенсійних коштів громадянам, надбавок та відповідних підвищень до пенсій, призначених відповідно до визначених пенсійних програм, та покриття дефіциту коштів ПФУ	181,8	17	184,4	15	174,74	13
Залишок власних коштів на початок року	0,1	0	0,16	0	0,95	0
Усього доходів	439,9	100	466,3	100	512,77	100

Джерело: побудовано автором за даними [12,8,7]

Аналізуючи дані систематизовані у таблиці 2.1., можна зробити висновок, що загальні надходження до Пенсійного фонду протягом 2019-2021 років постійно зростали і у 2021 році сума надходжень склала 512,77 млрд грн. Це майже в двічі більше, ніж у 2014 році, де вона становила 251 млрд. грн, і на 46,47 млрд грн, або на 9,06% більше, ніж у 2020 році. Загалом така динаміка є позитивною, але слід приділяти більше уваги формуванню структури доходів ПФУ та зосередити всі зусилля на збільшенні питомої частки власних доходів у розрізі з часткою тих коштів, що надходять з державного бюджету. Також, для проведення дослідження тенденції формування дохідної частини бюджету

Пенсійного фонду України, необхідно здійснити аналіз частки Державного бюджету України (рис. 2.1.):

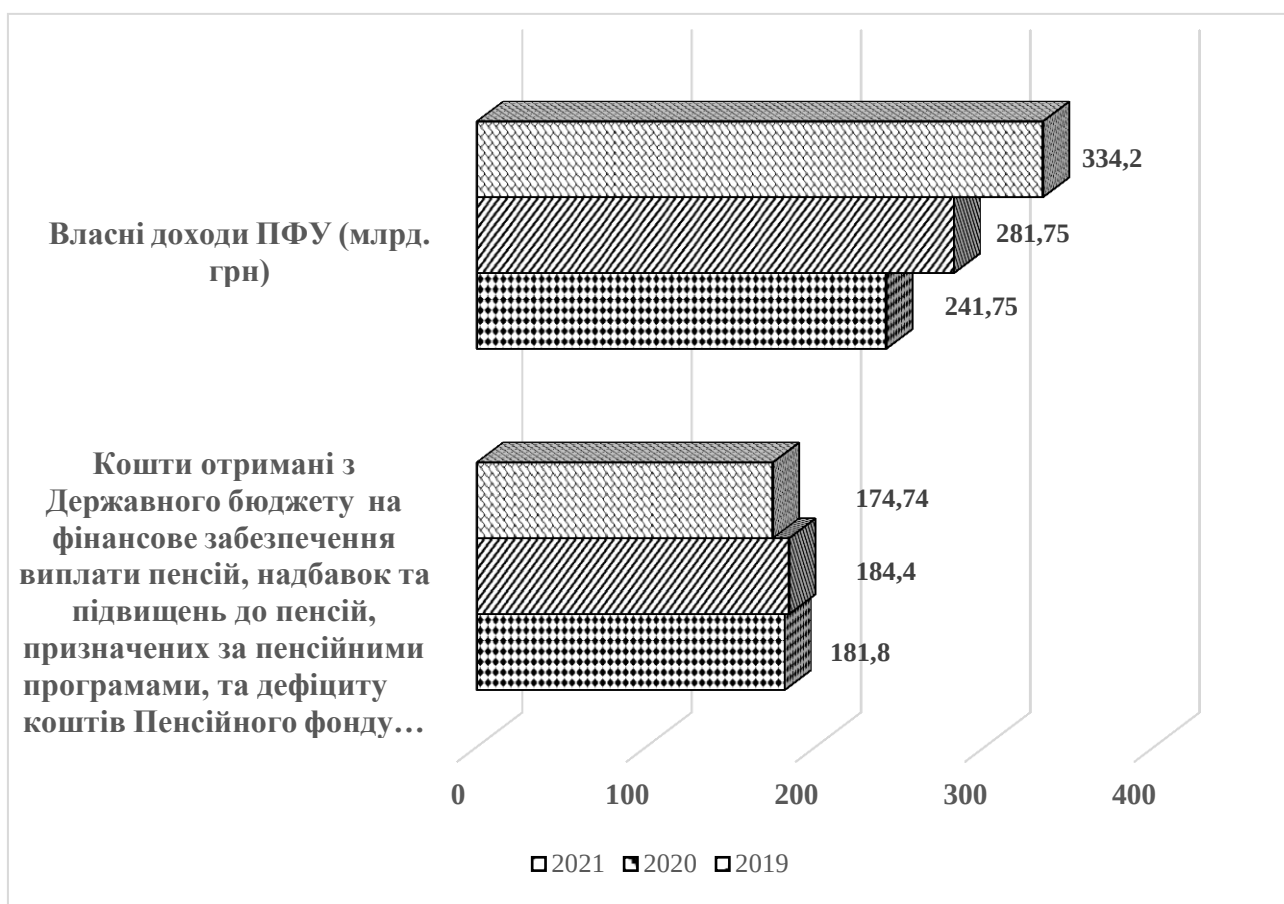

Рис. 2.1. Отримані дотації Пенсійним фондом України з Державного бюджету, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.1.

За даними рисунку, можемо побачити, що з кожним роком власні доходи Пенсійного фонду зростають, це є позитивна динаміка. В 2021 році надходження становили 334,2 млрд. грн, що на 92,45 млрд. грн більше в порівнянні з минулим досліджуваним роком. У 2019 році в структурі загальних надходжень – 241,75 млрд грн (55,6%) – власні кошти, що є негативним явищем і свідчить про проблеми з наповненням бюджету Пенсійного фонду цього року, а у 2020 році, ця частка становила 281,8 млрд грн (60,4%), це порівняно з 2019 роком більше на 40 млрд грн або 16,5%, у 2021 році – 334,2 млрд. грн. (65,2%) власні кошти, тобто динаміка покращується, з кожним роком, що свідчить про

покращення фінансового стану ПФУ. Однак, за даними діаграми частка дотацій з Державного бюджету України залишається досить високою.

Загалом можна зробити висновок про складну та системну проблему наповнення доходної частини ПФУ за рахунок власних коштів, оскільки Державний бюджет за аналізований період становив у середньому 55%.

За джерелами надходження власні доходи поділяються на:

- частина ЄСВ, що поділяється на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
- інші власні доходи.

Основну частину доходів ПФУ займають надходження від ЄСВ, розподілені на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та Державний бюджет України, з них у 2020 році загальні доходи ПФУ становили 54,6% (254,5 млрд грн.) і 39,5% відповідно (рис. 2.2).

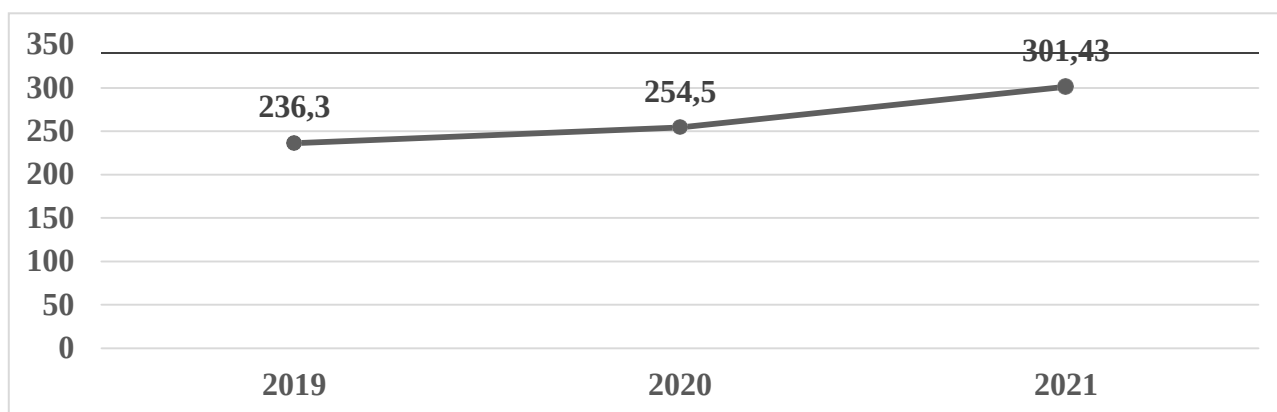

Рис. 2.2 Сума єдиного внеску, розподілена на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування 2019-2021 р. (млрд. грн).

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

Інші власні надходження склали 5,9% (27,2 млрд грн). Сума ЄСВ у 2020 році порівняно з попереднім роком зросла на 18,2 млрд грн, тоді як фінансування з Держбюджету на фінансування на пенсійне забезпечення зменшилась на 1,1 млрд. грн У 2019 році частка ЄСВ у загальних доходах ПФУ становила 54,3% (236,3 млрд грн), а 41,8% – кошти з державного бюджету. В 2021 році, даний показник є найбільшим та становить 301,43 млрд. грн.

Варто також зауважити, що в результаті змін до законів, прийнятих у 2015 році, розмір єдиного соціального внеску зменшено з 40% до 22%. Ідея полягала в тому, що зменшення розміру ЄСВ, який сплачує роботодавець, стимулюватиме вихід підприємств із тіньової економіки та збільшить надходження до ПФУ. При цьому суттєвого зростання пенсійних внесків і тіньових заробітних плат не відбулося, а надходження від ЄСВ у 2017 році впали майже на 4% ВВП. У 2020 році порівняно з 2019 роком власні надходження зросли на 40 млрд грн, або 16,5% і становила 281,8 млрд. грн., але ПФУ недоотримав страхових коштів суттєво на 20,0 млрд. грн.

Експерти, економісти та профспілки відзначають, що кардинальні зміни законодавства щодо зменшення єдиного внеску з 2016 року можуть створити ризики з точки зору відмивання грошей, проте позитивне збільшення дохідної частини бюджету ПФУ та покращення фінансового забезпечення відповідних страхових виплат та соціальних послуг.

Доцільним буде проаналізувати надходження ЄСВ до Пенсійного фонду відповідно до плану та фактичних надходжень. Так в 2020 році за планом мало надійти коштів на суму 274, 2 млрд. грн., фактично ж отримали 254,5 млрд. грн., що на 19,7 млрд. грн менше за заплановані (Дод. В.).

За даними представленими у Додатку видно, що найбільший показник недоотримання відбувався в період з квітня по серпень місяць. До кінця поточного року ситуація трішки стабілізувалась.

Якщо проводити аналіз за 2021 рік (Дод.Г.), то можемо побачити, що даний розрив в порівнянні з минулим роком є нижчим. За планом очікувалось надходження в сумі 310 млрд. грн., фактично отримали 301,4 млрд грн., тобто різниця становить 9,1 млрд. грн.

Можемо побачити, що з березня по вересень спостерігається позитивна динаміка виконання планових надходжень, починаючи з жовтня даний показник змінюється в зворотному напрямку. Що є дуже негативним.

Проаналізувавши основні статті доходів Пенсійного фонду, варто також дослідити основні напрямки використання ресурсів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка складу та структури видатків бюджету Пенсійного фонду
України упродовж 2019-2021 (млн. грн)**

Індикатор	Роки					
	2019		2020		2021	
	сума	%	сума	%	сума	%
Видатки на пенсійні виплати	412,9	94,8	466,9	97,4	509,9	98
Сплата поштового збору та розрахунково касове обслуговування	1,5	0,4	2,4	0,5	2,6	0,5
Видатки на виплату пільг і житлових субсидій населення для оплати житлово-комунальних послуг готівковими коштами	10,9	2,5	-	0	-	0
Кошти Державного бюджету України на відшкодування ПАТ «Укрпошта»	0,5	0	-	0	-	0
Адміністративні видатки	5,3	1,22	5,3	1,05	5,6	1
Погашення позики	4,8 (2018 р.)	1,10	1,4 (2019 р.)	0,3	-	0
Кошти з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, для надання одноразової м/д застрахованим особам	-	0	3,6	0,75	2,9	0,5
Усього видатків	435,8	100	479,3	100	520,9	100

Джерело: побудовано автором за даними [11,12,8]

Так, за даними таблиці, можемо сказати, що основна частина видатків належить до пенсійних виплат. Видатки ПФУ у 2021 році склали 520,9 млрд грн, що на 41,6 млрд грн, або на 8% більше, ніж у 2020 році. На виплату пенсій спрямовано 509,9 млрд грн (97,8%). Видатки ПФУ у 2020 році склали 479,3 млрд грн, що на 43,4 млрд грн, або на 10,0% більше, ніж у 2019 році. На виплату пенсій спрямовано 466,9 млрд грн (97,4%), на погашення кредитів у

2019 році – 1,1 млрд грн, 3,6 грн. млрд. на одноразову допомогу в сумі 8 тис. грн.. Інші видатки – 11,3 млрд. грн., з них 2,4 млрд. грн. – оплата послуг поштового зв'язку з виплати та доставки пенсій (0,5% від загального обсягу видатків), 5,3 млрд. грн. – адміністративні. видатків (1,1%).

На нашу думку, варто детальніше розглянути таку статтю витрат ПФУ, як адміністративні видатки (рис. 2.3):

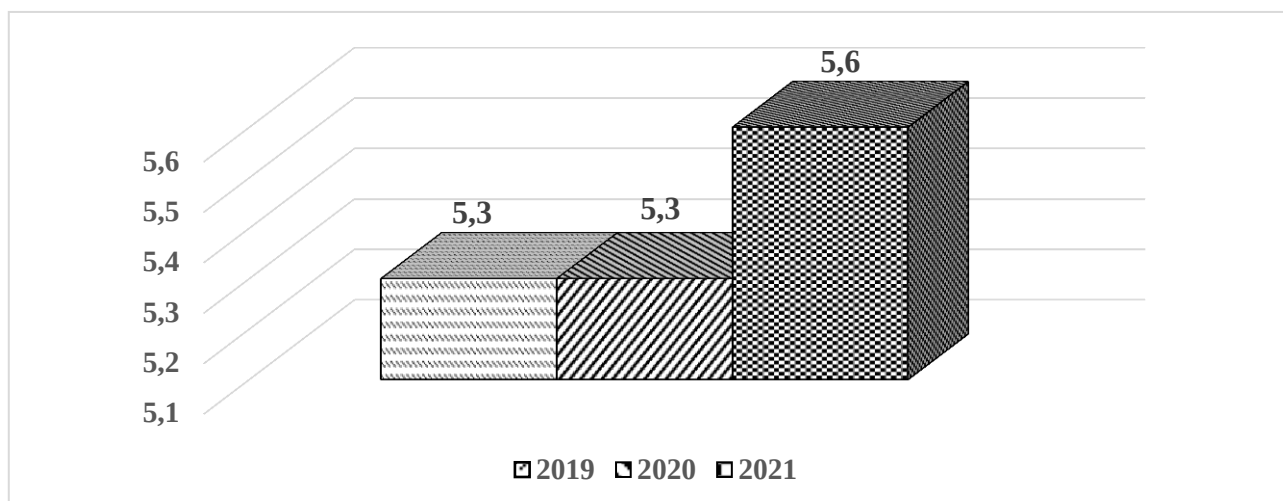

Рис. 2.3 Адміністративні витрати Пенсійного фонду України за 2019 - 2021 р. (млрд. грн).

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.2

Оцінюючи чисельність працівників ПФУ, станом на початок 2021 року слід зазначити, що штатним розписом передбачено 246 посад у центральному апараті та 21319 посад у територіальних органах ПФУ, тоді як фактично працює 188 (76,4%) та 19501 (91,5%) державних службовців. У центральному апараті працює 18 (9,6%) чоловіків (4 до 35 років та 12 від 36 до 60 років, 2 державних службовців старше 61 року) та 170 жінок (25 до 35 років, 142 від 36 до 60 років, і 3 старше 61 року). У 2020 році в територіальних органах працювало 1705 (8,7%) чоловіків (542 – віком до 35 років, 1116 – 36-60 років та 47 – старше 61 року) та 17796 жінок (3147 – віком до 35 років, 14439 – 36-60 років, і 210 старше 61 року) [38].

Середньомісячна заробітна плата працівника у 2020 році становила 14204,34 грн., однак середнє значення в даному випадку не є орієнтовним,

оскільки відповідно до декларації про доходи, поданої головою правління ПФУ у 2020 році, його річна заробітна плата становила 131268 грн. тобто 109,4 тис. грн на місяць. При цьому середньомісячна заробітна плата директора Департаменту пенсійного забезпечення у 2020 році становила 89 171,83 грн., головного спеціаліста відділу адміністрування інформаційних систем управління супроводження та розвитку інформаційних систем та електронних реєстрів – 26 829,92 грн. та головного спеціаліста відділу звернень громадян управління пенсійного забезпечення – 21327,58 грн. Таким чином, незважаючи на важливість і відповідальність державних службовців ПФУ, враховуючи системний дефіцит його бюджету, можливо, варто переглянути політику оплати праці його керівників.

Якщо аналізувати пенсійні виплати починаючи з 2018-2021 рік, то сума постійно зростає (рис. 2.4), це можна пояснити зі збільшенням розмірів виплачених пенсій. Так, в порівнянні з 2018 роком сума виплат зросла майже вдвічі.

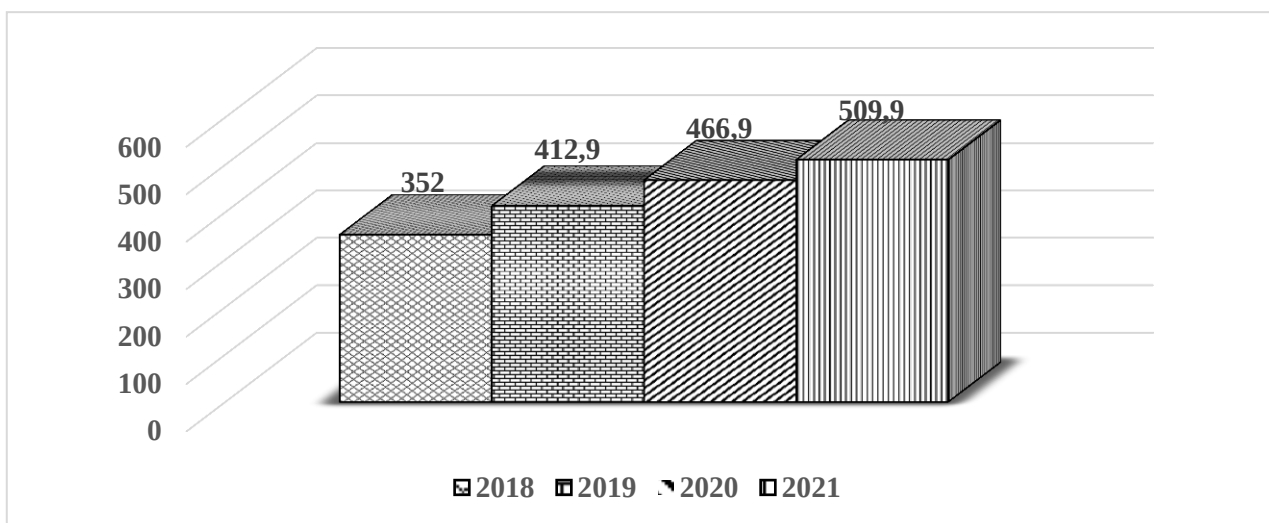

Рис. 2.4 Пенсійні виплати Пенсійного фонду України за 2018 - 2021 р. (млрд. грн).

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.2

На нашу думку, важливим є охарактеризувати відношення загальних витрат та надходжень до Пенсійного фонду України (рис. 2.5). На рисунку можна побачити, що протягом аналізованих періодів видатки постійно

перевищують надходження, така тенденція має негативні наслідки. Лише в 2017 році динаміка свідчить про достатність коштів Пенсійного фонду України. Найбільша недостатність коштів спостерігається в 2020 році та становить 13 млрд. грн., всі інші роки даний показник коливається в межах 10 млрд. грн.

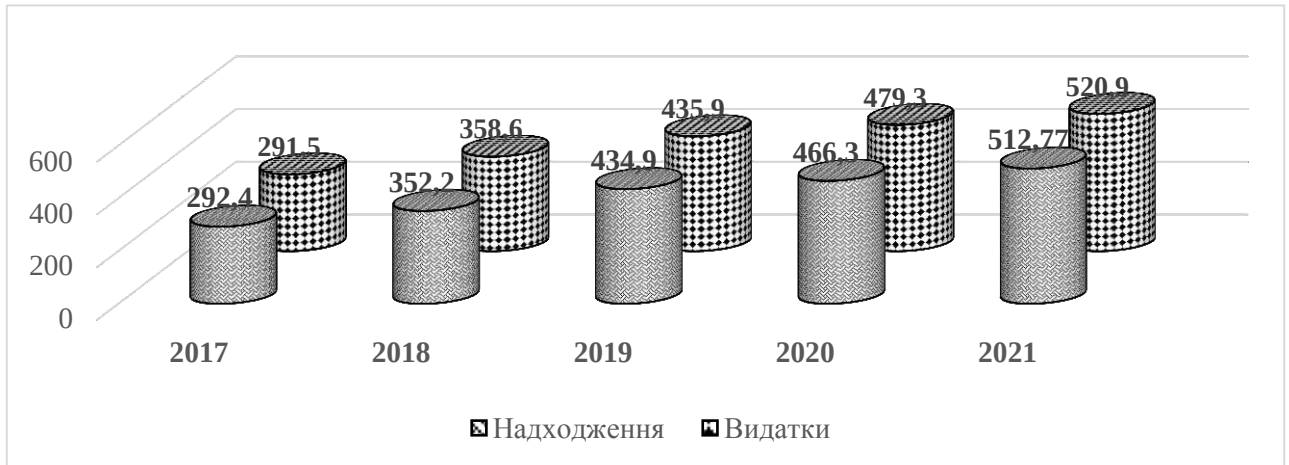

Рис. 2.5 Динаміка надходжень та видатків Пенсійного фонду України за 2017 - 2021 р. (млрд. грн).

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.1 та 2.2

Наслідком того, що існує значна нестача коштів для покриття пенсійних виплат, мають місце значні дотації з Держбюджету для покриття дефіциту Пенсійного фонду, адже через те що в ньому не відбувається ніякого процесу накопичення, як наслідок диспропорції з працюючими та пенсіонерами. Головною проблемою пенсійної системи України, на яку вказують як українські експерти, так і представники міжнародних організацій, є не нарощування сукупних видатків ПФУ, а дефіцит ПФУ (рис. 2.6).

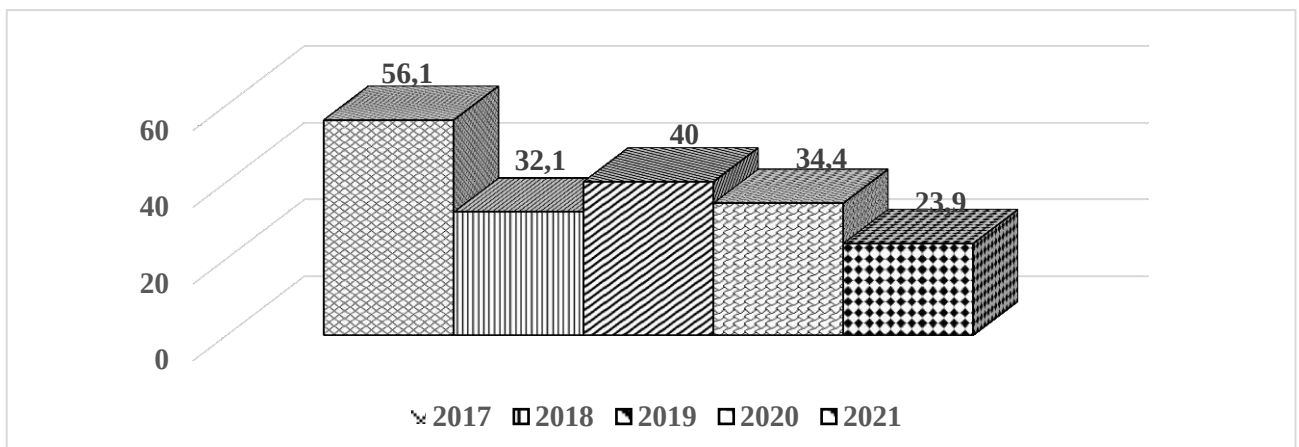

Рис. 2.6 Дефіцит коштів Пенсійного фонду України за 2017 - 2021 р. (млрд. грн).

Джерело: побудовано автором на основі даних [6]

За даними Рахункової палати, реальний розмір дефіциту бюджету ПФУ з урахуванням сум непогашених кредитів попередніх років у 2017 році збільшився з 82,2 млрд грн. (з них 31,8 млрд грн – дефіцит 2015 року) до 133,46 млрд грн. (85,6 млрд грн – дефіцит у 2016 році). Дефіцит ПФУ в 2017 році становив понад 133,46 млрд грн. У 2019 році з Державного бюджету України передбачено ПФУ асигнувань на загальну суму 184,4 млрд грн.

Із загального обсягу асигнувань з державного бюджету у 2020 році на покриття дефіциту ПФУ спрямовано 34,4 млрд грн, що на 5,6 млрд грн менше, ніж у 2019 році. Частка дефіциту ПФУ у 2020 році у загальних видатках Фонду становила 7,2%, тоді як у 2019 році – 9,2%, у 2016 році – 33,8%. У відношенні до ВВП дефіцит ПФУ становив: у 2020 році – 0,9%, у 2019 році – 1,0%, у 2018 році – 1,0%, у 2017 році – 1,9%, у 2016 році – 3,6%.

Дотації бюджету ПФУ за рахунок Державного бюджету призвели до вимушеного скорочення видатків на інші програми економічного, соціального, культурного, інноваційного розвитку тощо.

Розглянемо основні причини недоотримання доходів до ПФУ:

- низька ставка внеску на загальнообов'язкове пенсійне страхування та занижений максимальний розмір бази ЄСВ (15 мінімальних зарплат), що порушує вертикальну солідарність у сплаті внесків («багатий платить за бідного») та створює пропорційно високе навантаження на населення з низьким і середнім рівнем доходу.

- неофіційне працевлаштування та сплата ЄСВ від мінімальної заробітної плати або навіть менше її, так звана «неповна заробітна плата», тобто є своєрідне ухилення від сплати внесків. Ще одна причина – вплив демографічної ситуації: низька народжуваність, висока смертність і масова еміграція. Науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птахи

зазначають, що за даними ООН Україна входить до десятки країн з найвищими темпами скорочення населення (понад 15% до 2050 р.).

Слід проаналізувати ще один важливий фактор, який впливає на недоотримання коштів у бюджеті ПФУ – заборгованість із платежів до ПФУ.

Станом на 01.01.2021 загальна заборгованість із платежів до ПФУ та ЄСВ становила суму у розмірі 37,6 млрд грн, а саме [10]:

- заборгованість від недоотримання ЄСВ – 20,7 млрд грн., що становить 54,9% від сукупної суми боргу, з них 11,8 млрд грн., це заборгованість від фізичних осіб-підприємців;
- на відшкодування пенсій пільгових категорій – 15,5 млрд грн (41,2%);
- на відшкодування пенсій наукових працівників – 0,1 млрд грн (0,3%);
- на фінансові санкції та штрафи – 0,5 млрд грн (1,3%);
- на відшкодування регресних вимог - 24,5 млн грн (0,1%);
- заборгованість минулих періодів зі сплати страхових внесків - 0,8 млрд грн (2,2%).

Протягом досліджуваного року загальна заборгованість із платежів до ПФУ та ЄСВ підвищилась на 3,7 млрд грн (10,9%), а саме заборгованість з відшкодування пенсій пільгових категорій зросла на 1,5 млрд грн, зі сплати ЄСВ – на 2,2 млрд грн, у тому числі зростання заборгованості фізичних осіб-підприємців у порівнянні з 01.01.2020 р. на 1,8 млрд грн, або 81,3% від загального приросту заборгованості з ЄСВ.

Ключовими причинами підвищення рівня заборгованості є:

- несплата фізичними особами-підприємцями зобов'язань за сумами ЄСВ;
- відсутність коштів для фінансування тактичних зобов'язань державних підприємницьких структур щодо відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пільгових пенсій та погашення заборгованості.

Для прикладу можна проаналізувати діяльність Головного управління ПФУ в Київській області за поточний рік. Видатки на фінансування пенсій у 2020 році становили 23,283 млрд грн. За рік при запланованих 9,342 млрд грн до бюджету Фонду надійшло 10,855 млрд грн, отримано його 116,2%

запланованих доходів. Так, порівнюючи надходження та видатки на фінансування пенсій, забезпеченість власними коштами становить 46,6%.

Станом на 1 січня 2021 року борг по єдиному соціальному внеску становить 664,8 млн грн, з них 477 млн. грн – борг фізичних осіб-підприємців. Станом на 1 січня 2021 року заборгованість за платежами, які адмініструє ПФУ, становить 236,735 млн грн, у тому числі бюджетними установами – понад 1 млн грн. У Головному управлінні ПФУ в Київській області майже 548 тисяч пенсіонерів, при цьому кількість застрахованих – 550112 осіб, у тому числі працівників – 400698. Виходить, що на 100 співробітниках утримується 101 пенсіонер. Цифра досить невтішна. Порівняно з груднем 2019 року кількість застрахованих осіб зменшилася на 9176 одиниць (98,4%, а в середньому по Україні – 97,3%), а порівняно з вереснем 2020 року порівняно з відповідним періодом минулого року кількість застрахованих осіб зменшилася на 10845 одиниць [42].

За результатами аналізу звітності роботодавців встановлено, що понад 11 тисяч осіб перебувають у відпустках без збереження заробітної плати. Це втрати майже 57 млн. грн фонду оплати праці та, відповідно, 12 млн грн єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

За аналізовані періоди Пенсійним фондом України забезпечувалася виплата пенсій та грошової допомоги не по всіх регіонах України – виключеннями стали тимчасово окупована Автономна Республіка Крим і тимчасово непідконтрольні території Донецької та Луганської областей. Виплата пенсій здійснювалася двома шляхами: через поточні рахунки в банках та через поштові відділення. Тому, доцільним буде розглянути розподіл уповноважених банківських установ на здійснення пенсійних виплат за сукупною чисельністю пенсіонерів (рис. 2.7)

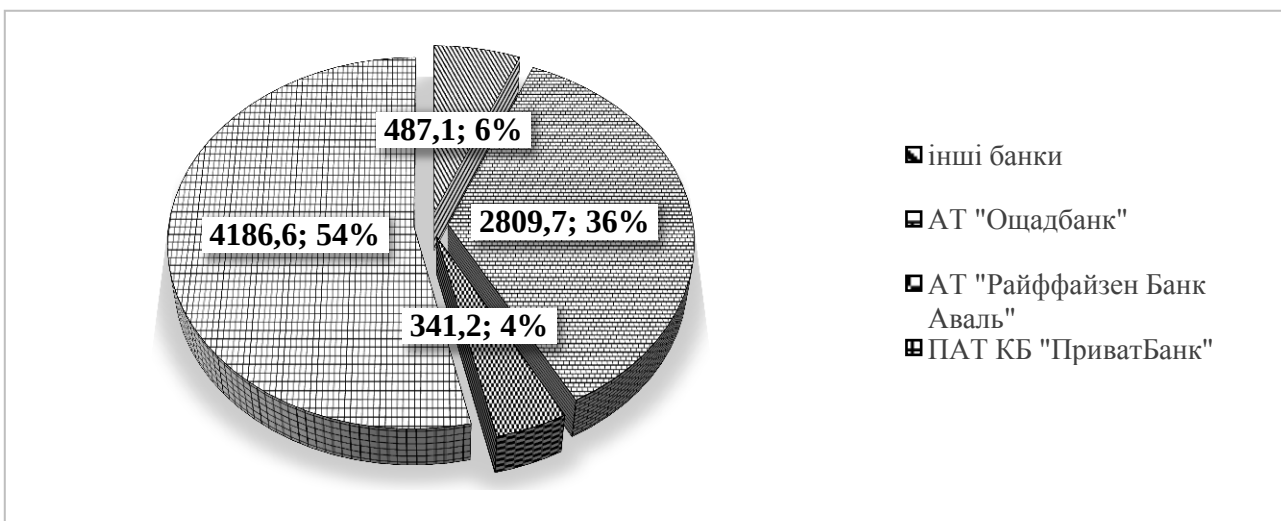

Рис. 2.7 Розподіл банків уповноважених на здійснення пенсійних виплат, за чисельністю пенсіонерів станом на 01.05.2022 (тис. осіб).

Джерело: побудовано автором на основі даних [11]

Найбільша кількість пенсіонерів, в саме 4186,6 тис. осіб обслуговується в ПАТ КБ «ПриватБанк», що становить 54% від загальної кількості. На другому місці АТ «Ощадбанк» - 2809,7 тис. осіб (36%), Третім виступає АТ «Райффайзен Банк Аваль» - 487,1 тис. осіб (6%), та інші банки, їхня частка є незначною та становить у відсотковому відношенні всього 4%, а у кількісному 341,2 тис. осіб.

Так протягом 2021-2022 року більш детальна динаміка зростання пенсійних виплат зросла з 28801, млн. грн в січні 2021 року до 36851,5 млн. грн. в квітні поточного року (Дод. Д.).

Незважаючи на військові дії, за даними Пенсійного фонду та Міністерства соціальної політики всі виплати вчасно виплачуються, кошти можна отримати за кордоном для тих вимушений був виїхати, також отримати кошти можна в будь-якому відділенні АТ «Укрпошта», у зв'язку з неможливістю це зробити на територіях де ведуться бойові дій чи тимчасова окупована територія.

2.2. Контрольно – аналітична діяльність органів ПФУ за своєчасним надходженням та цільовим використанням коштів бюджету.

Діяльність управління контрольно-аналітичної роботи має на меті здійснення контрольних заходів за кількома напрямками, які містять в собі питання стосовно повноти нарахування страхових внесків й зборів та їх своєчасної сплати до бюджету ПФУ з виконання окремих господарських операцій, достовірності інформації про застрахованих осіб, наданих страхувальниками до Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, використання коштів Фонду за цільовим призначенням та відповідності наданих документів для нарахування пенсійних виплат тощо.

Для гарантування безперервності робочого процесу управління кожен залучений спеціаліст повинен володіти універсальними знаннями, які допоможуть проводити будь-яку перевірку за вищезазначеними напрямками та, в разі необхідності, підмінити свого колегу чи надати йому допомогу. Тому, для цього відбувається постійний обмін навичками, знаннями та досвідом у формі нарад, відповідних навчань та тренінгів [5].

Досить важливим завданням також виступає підготовка та здійснення якісних перевірок, щодо дотримання суб'єктом господарювання норм чинного законодавства у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Ця тема, сьогодні є особливо актуальною, саме з огляду того, що в державі здійснюється адміністративно-територіальну реформа. Через укрупнення районів та створенням об'єднаних територіальних громад низка територіальних органів державних урядовців, органів місцевого самоврядування та підприємств комунальної власності припинили свою діяльність, або в іншому випадку здійснюють процес реорганізації.

Перевірка даних господарюючих суб'єктів є основним завданням для гарантування захисту прав застрахованих осіб, зокрема найманих працівників, на справедливе й повне зарахування наявного страхового стажу та відповідної

заробітної плати, що дасть право на отримання пенсії та в залежності від зазначених факторів визначатиме її розмір в майбутньому періоді.

Відповідні спеціалісти ПФУ, як органу, що відповідає за ведення реєстру застрахованих осіб Держаного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, повинні гарантувати виявлення усіх можливих випадків неподання або ж подання недостовірної інформації до Реєстру, щоб страхувальник до терміну припинення своєї діяльності зміг ліквідувати ці недоліки, та не зазнати порушення своїх прав.

Практична діяльність демонструє, що ключовими недоліками при поданні страхувальниками звітності про застрахованих осіб є допущення таких помилок як: недостовірність в прізвищі, імені чи по батькові; помилки в реєстраційних номерах облікових карток платників податків (ідентифікаційних номерах); допущення невідповідності у розподілі перехідних сум заробітку по місяцях (виплата коштів на відпустку, фінансової допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності); неточності у відомостях про дату початку та завершення періодів трудових відносин тощо [41].

Пенсійним фондом відбувається постійний контроль за формуванням потреби та здійсненням забезпечення пенсійними виплатами для недопущення надання певних переваг через спрямування коштів на основні об'єкти з виплати та доставки пенсій. Не менш важливим виступає контрольно-аналітична робота, яка щодо визначає повноту та своєчасність впровадження управління повноважень, зокрема прийняття відповідних управлінських рішень, своєчасного виявлення фактів бездіяльності або ж протизаконних рішень чи дій [33].

Законодавчі та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску, умови і порядок його нарахування, а також сплати та наданих повноважень органу, що здійснює збір і облік, визначаються виключно Законом України від 08.07.2010 № 2464-VI «Про збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування із змінами та доповненнями Відповідно до Закону України від 04.07.2013 № 406-VII «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» [23] з 1 жовтня 2013, нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування здійснюється органами державної податкової служби України.

Проте ефективних законодавчих механізмів та інструментів для своєчасного погашення заборгованості з ЄСВ наразі недостатньо. Хоча законом передбачено, що відповідно до ч. 12 ст. 9 Закону України № 2464 «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» зі змінами та доповненнями єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування сплачується незалежно від фінансового стану платника [44].

Тому слід зазначити, що згідно з пунктом 6 частини першої Закону № 2464 суми ЄСВ, своєчасно не нараховані та/або своєчасно не сплачені, є недоїмкою. За несплату (неперерахування) або несвоєчасну сплату (несвоєчасну сплату) накладається штраф у розмірі 20 відсотків несплаченого або несвоєчасно сплаченого ЄСВ - перерахування) ЄСВ (абзац 2 частини одинадцятої статті 25 Закону № 2464). На суму недоплати нараховується пеня у розмірі 0,1 відсотка загальної суми недоотримання за кожний день прострочення (частина десята статті 25 Закону № 2464).

В разі несплати, часткової або несвоєчасної сплати суми ЄСВ одночасно з видачею виплат, на які здійснюється нарахування ЄСВ (авансових платежів), накладається штраф у розмірі десяти відсотків від таких платежів (п. 6 частини одинадцятої статті 25 Закону № 2464). Також посадові особи платників за порушення порядку нарахування, обрахування чи термінів сплати ЄСВ несуть адміністративну відповідальність (абзац другий частини першої статті 26 Закону № 2464) [29].

Несплата або несвоєчасна сплата ЄСВ, у тому числі авансових платежів, у розмірі більше трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, викликає накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, індивідуального підприємництва чи

самообслуговування. зайнятості, від вісімдесяти до ста двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, які здійснюють індивідуальну заробітну плату, від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян є результатом повторного протягом року вчинення таких дій.

У 2020 році територіальними органами ПФУ було здійснено 180,8 тис. перевірок учасників системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, зокрема з них 85,5 % (154,6 тис.) – щодо доцільності видачі документів необхідних для оформлення пенсій, 12,1 % (21,9 тис.) – щодо дотримання встановлених вимог чинного законодавства у галузі пенсійного страхування, 1,7% (3,1 тис.) – щодо доцільності використання коштів ПФУ, результатом якого було зафіксовано порушень на сукупну суму 17,5 млн. грн.

Суттєвими чинниками дефіциту бюджету ПФУ є значний обсяг тіньового сектору економіки та зростання заборгованості із виплати заробітної плати, що призводить до заборгованості зі сплати ЄСВ [25]. Так, за даними Державної служби статистики України (2021), у 2020 році близько 3,3 млн осіб (понад 25% усіх зайнятих) працювали без оформлення трудових відносин, найчастіше це порушення фіксувалося у:

- сільському господарстві (45,2%);
- торгівлі (15,7%);
- будівництво (16,8%);
- промисловість (5,5%);
- транспорт (4,0%) [46].

Відповідно, у 2020 році в судовому порядку на користь ПФУ стягнуто понад 769,2 млн грн. Слід зазначити, що ПФУ систематично вживає відповідних заходів реагування на описані порушення, зокрема у 2020 році результати такої діяльності були збільшення на 30,5 тис. осіб (1,6%) кількості фізичних осіб-підприємців, зменшення на 21,9 тис. осіб (на 1,9%) кількості працівників із рівнем заробітної плати нижче мінімальної та легалізація понад

153,7 тис. робочих місць, так в результаті чого до бюджету ПФУ додатково залучено близько 227,4 млн грн ЄСВ.

Одним із пріоритетів ПФУ у 2020 році була цифрова трансформація адміністративних процесів, яка передбачала інформаційну інтеграцію послуг та підвищення доступності послуг за рахунок впровадження цифрових технологій. Зокрема, на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг «Портал Дія» запроваджено інформаційну взаємодію з електронним кабінетом користувача, продовжено оцифрування пенсійних справ в усіх регіонах України (станом на початок 2021 року близько 1,6 млн справ оцифровано), також створено технічну базу для впровадження електронного обліку трудових книжок та автоматизованої централізованої підсистеми «Призначення та виплата пенсій на основі електронного пенсійного бізнесу» Єдиної комплексної інформаційної системи ПФУ [11]

Інтегрована інформаційна система призначена для автоматизації комплексу основних технологічних процесів ПФУ (збір, накопичення та витрачання пенсійних коштів, у тому числі персоніфікований облік, призначення та виплата пенсій, ведення реєстру застрахованих осіб) та інших процесів, пов'язаних з основними функції ПФУ (обслуговування відвідувачів, інформування населення, аналіз, планування та прогнозування, повний захист інформації тощо).

Таким чином можемо підвести підсумки, аналіз основних показників бюджету ПФУ відображає його незбалансованість та залежність протягом 2019-2021 років від дотацій з державного бюджету України. Фінансова нестабільність солідарної системи зумовлена демографічними, економічними та політичними факторами. Збалансування видатків та надходжень, а також ефективне управління коштами Пенсійного фонду України сприятиме покращенню стану пенсійного забезпечення громадян, зменшенню виникненню диференційованих ризиків пов'язаних з його функціонуванням.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОШТАМИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ

Дефіцит бюджету Пенсійного фонду України, внаслідок систематичного порушення принципу економічної залежності витрат споживачів від рівня доходів, протягом багатьох років призводить до суттєвих диспропорцій у розвитку української пенсійної системи солідарного типу.

Пенсійна реформа стала однією з головних умов співпраці України з Міжнародним валютним фондом за програмою Stand-by (Міністерство фінансів України, 2018). Крім того, реформу пенсійної системи України слід розглядати як рушійну силу для інших соціально-економічних реформ, у тому числі стратегічної реформи ринку праці, спрямованої на зменшення наслідків тіньової економіки. Тому особливу увагу необхідно приділити збалансованості бюджету ПФУ та пошуку резервів нарощування його дохідної частини.

Пенсійну реформу в Україні намагаються провести майже 20 років. Однак ефективного результату поки не видно. На даному етапі можна виокремити такі проблеми розвитку пенсійної системи України [15]:

- незбалансованість бюджету ПФУ; складна демографічна ситуація;
- низький рівень пенсійних виплат переважної більшості осіб, які досягли пенсійного віку [27];
- високий рівень «тінізації» економіки;
- макроекономічне становище держави (інфляція, безробіття, кризи);
- політичний популізм.

Серед основних пріоритетів, які дозволять вирішити проблеми пенсійної системи соціального захисту, доцільно виділити:

- необхідність усунення (зменшення) дефіциту бюджету ПФУ шляхом збільшення максимального розміру бази нарахування ЄСВ з 15 до 25 мінімальних заробітних плат, тобто до 125 тис. грн., та запровадження регресивної шкали сплати ЄСВ із заробітної плати. при перевищенні максимального розміру ЄСВ зменшується на 5-10% суми заробітної плати, що перевищує максимальну базу нарахування;

- законодавчо закріпити вимоги щодо сплати ЄСВ для керівників підприємств у розмірі не менше трьох мінімальних заробітних плат;
- у трудовому законодавстві запровадити чітке грошове вираження «одиниці праці», що дає можливість підприємствам і організаціям використовувати принципи диференціації оплати праці залежно від складності, отриманої кваліфікації та відповідальності праці та усунути так звану «зрівнялівку»;
- створити необхідні умови для майбутнього запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи;
- досягти оптимізації в розмірах трудових і соціальних пенсій, здійснивши їх виплату із солідарної пенсійної системи як базової, на рівні не нижче прожиткового мінімуму та не більше 10 прожиткових мінімумів, використавши принцип безпосередньої залежності пенсійних виплат від страхування, премії;
- ліквідувати необґрунтовані пільги;
- скасувати виплату дострокових пенсій деяким категоріям громадян, що не досягли пенсійного віку [32];
- сприяти зростанню динаміки підвищенню заробітної плати в економіці держави;
- зменшити соціальне навантаження [24];
- враховуючи багаторічний досвід європейських країн, збільшити відрахування ЄСВ до 38%;
- зосередження управління ДСЗ в ПФУ. Це дасть змогу своєчасно та в повному обсязі проводити моніторинг надходжень ЄСВ, підвищити контроль за нарахуванням та справлянням внесків, впровадити застосування адміністративних штрафів до посадових осіб страхувальників, комплексно надавати методичну допомогу роботодавцям щодо нарахування ЄСВ для відновлення прав застрахованих осіб.;
- внести зміни до статті 165-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення в контексті збільшення кількості санкцій за несвоєчасну

сплату ЄСВ до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (з грудня 2020 року неоподатковуваний мінімум доходів громадян становить грн. 17.00) [3];

- вирішувати спори про стягнення заборгованості з відшкодування суб'єктами підприємницької діяльності фактичних витрат на виплату та доставку пенсій, визначених на пільгових умовах за списками № 1 та № 2, у спрощеному порядку шляхом доповнення статті 263 Кодексу адміністративного судочинства України;

- про відшкодування підприємствами фактичних витрат на виплату та доставку пенсій, призначених на пільгових умовах за списками № 1 і № 2, відповідно до статті 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Для покращення збалансованості дохідної та видаткової частин бюджету ПФУ рекомендовано:

- відокремити соціальні пенсії, які не є об'єктом страхових виплат, забезпечивши їх фінансування виключно за рахунок державних дотацій;
- переглянути інституційну позицію щодо обмеження розміру заробітної плати, на яку нараховується ЄСВ;
- здійснити інституційний перерозподіл пенсійних внесків між працівниками та роботодавцями;
- розглянути можливі можливості зниження ставки ЄСВ для стимулювання зростання зайнятості та наповнення бюджету ПФУ;
- розглянути можливість зміни бази нарахування ЄСВ для фізичних осіб-підприємців, осіб, які здійснюють незалежну господарську діяльність та членів фермерських господарств, з мінімальної до середньої заробітної плати по Україні;
- інституційно припинити існування пільг у пенсійній системі, замість цього запровадити практику відповідного коригування рівня оплати праці таких працівників;
- керівництву ПФУ переглянути політику оплати праці державних службовців. Надалі доцільно ретельно проаналізувати можливості та загрози

для ПФУ, пов'язані з можливим покладенням функцій Фонду соціального страхування України та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, а також запровадження другого рівня пенсійного забезпечення.

Надалі доцільно ретельно проаналізувати можливості та загрози для ПФУ, пов'язані з можливим покладенням функцій Фонду соціального страхування України та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, а також запровадження другого рівня пенсійного забезпечення. Пропозиція може бути врахована при розробленні та реалізації фінансово-економічної політики щодо вдосконалення пенсійної системи.

Водночас незрозумілою залишається інституційна позиція щодо обмеження розміру заробітної плати, на яку нараховується ЄСВ, оскільки близько 91,5 тис. осіб у 2020 році отримали понад цю межу, а бюджет ПФУ не отримав відповідних відрахувань ЄСВ.

Таким чином, вирішення проблеми збалансування дохідної та видаткової частин бюджету ПФУ потребують комплексного вирішення низки загальноекономічних проблем:

- зростання продуктивної зайнятості, мінімізації прихованого безробіття та тіньової зайнятості;
- погашення заборгованості із заробітної плати та збільшення її розміру;
- пенсійного страхування, охопити всі категорії юридичних і фізичних осіб.

Крім того, ми рекомендуємо інституційний перерозподіл пенсійних внесків між працівниками та роботодавцями у співвідношенні 50:50. Зрозуміло, що таке нововведення може бути неоднозначно сприйняте в суспільстві, тому варто законодавчо закріпити відповідні компенсації від роботодавців у зв'язку зі збільшенням розміру страхових внесків працівників [43].

Зважаючи на те, що ставка ЄСВ в Україні досить висока (22%), ми не рекомендуємо його подальше зростання. Крім того, враховуючи встановлений

дефіцит бюджету ПФУ [34], варто розглянути питання про зниження ставки ЄСВ, що потенційно може зменшити витрати на персонал, підвищити конкурентоспроможність українських підприємств і, як наслідок, збільшити зростання зайнятості та наповнити бюджет ПФУ. Водночас вважаємо за доцільне змінити базу нарахування ЄСВ для фізичних осіб-підприємців, самозайнятих осіб та членів фермерських господарств, які тепер сплачують ЄСВ із мінімальної заробітної плати, тоді як доцільніше було б обрати середню зарплату по Україні. як підставу для нарахування.

На нашу думку, ще одним важливим напрямком для покращення формування коштів Пенсійного фонду є зниження рівня безробіття, результатом якого стане збільшення кількості нових робочих місць, також зниженню «тіньового» сектора на ринку праці сприятиме ліквідація корупційних схем шляхом законодавчо встановленого покарання, підвищення фінансової грамотності молоді сприятиме ефективній активізації другого та третього рівнів пенсійної системи.

На сучасному етапі розвитку, нашій державі вкрай необхідна якісна та ефективна пенсійна реформа, яка допоможе покращити соціальний захист громадян, які отримали статус пенсіонера. Завдяки використанню основних напрямків та методів щодо удосконалення діяльності Пенсійного фонду, підвищення рівня управління його ресурсами, покращанню законодавчої бази та покращенню економічної ситуації, відбудеться забезпеченню гідного рівня життя кожного громадянина, а в головний наслідок - сталий розвиток системи пенсійного забезпечення України.

ВИСНОВКИ

Важливе місце в суспільно-політичному житті країни посідає сфера пенсійного забезпечення населення. Зі старінням суспільства та збільшенням кількості пенсіонерів у розвинутих країнах успіх пенсійного фонду може залежати від того, чи достатньо багатства накопичено за рахунок внесків та інвестицій, щоб задовольнити фінансові потреби особи під час виходу на пенсію. Пенсійний фонд виступає основним інститутом, який управляє цими коштами. Тому від ефективності його діяльності, залежить розвиток сфери пенсійного забезпечення.

На основі проведеного детального дослідження у випускній кваліфікаційній (дипломній) роботі, ми можемо стверджувати, що ефективне функціонування діяльності Пенсійного фонду, зокрема управління його коштами виступає безумовною запорукою гарантування високого рівня життя пенсіонерів та сприяння успішному соціально-економічному розвитку держави.

Результати проведеного аналізу дозволило зробити такі висновки:

1. Пенсійний фонд України - ключовий структурний елемент системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, який виконує низку важливих завдань, зокрема до них можна віднести:

- здійснює втілення державної політики, що стосуються питань пенсійного забезпечення населення;
- реєстрація та ведення обліку громадян, які належать до категорії, що підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- виконання інших тактичних завдань та функцій, що передбачені чинним законодавством України.

2. Характеризуючи основні джерела формування ресурсів Пенсійного фонду України, можемо виокремити основні, а саме: кошти отримані шляхом сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; інвестована сума доходу, отримана шляхом інвестування резерву фінансових коштів спрямованого для покриття дефіциту бюджету фонду в майбутньому часу; дохід отриманий від цільових фондів та державного бюджету, що

регламентується законодавством; кошти отримані Пенсійним фондом, від надання адміністративних послуг НПФ та Накопичувальному фонду; отримані суми від застосування фінансових санкцій; фінансова допомога у вигляді благодійних внесків від фізичних та юридичних осіб;

3. Ключовими напрямками використання цих коштів є: пенсійні виплати громадянам, що передбачені відповідно до законодавства; надання відповідних послуг соціального характеру; адміністративні витрати, за допомогою яких відбувається виконання органами Пенсійного фонду визначених функцій; плата за послуги, спрямовані на виплату та доставку пенсійних коштів; виділення фінансів на формування необхідного резерву.

4. Аналіз основних показників бюджету ПФУ відображає його незбалансованість та залежність протягом 2019-2021 років від дотацій з державного бюджету України. Фінансова нестабільність солідарної системи зумовлена демографічними, економічними та політичними факторами. Збалансування видатків та надходжень, а також ефективне управління коштами Пенсійного фонду України сприятиме покращенню стану пенсійного забезпечення громадян, зменшенню виникненню диференційованих ризиків пов'язаних з його функціонуванням.

5. На даному етапі можна виокремити такі проблеми розвитку пенсійної системи України:

- незбалансованість бюджету ПФУ; складна демографічна ситуація;
- низький рівень пенсійних виплат переважної більшості осіб, які досягли пенсійного віку;
- високий рівень «тінізації» економіки;
- макроекономічне становище держави (інфляція, безробіття, кризи);
- політичний популізм.

6. Відповідно до охарактеризованих проблем, що є виступають стримуючими факторами розвитку Пенсійного фонду, можемо запропонувати основні шляхи вирішення цих недоліків та покращенню збалансованості дохідної та видаткової частин бюджету ПФУ:

- відокремити соціальні пенсії, які не є об'єктом страхових виплат, забезпечивши їх фінансування виключно за рахунок державних дотацій;
- переглянути інституційну позицію щодо обмеження розміру заробітної плати, на яку нараховується ЄСВ;
- здійснити інституційний перерозподіл пенсійних внесків між працівниками та роботодавцями;
- розглянути можливі можливості зниження ставки ЄСВ для стимулювання зростання зайнятості та наповнення бюджету ПФУ;
- керівництву ПФУ переглянути політику оплати праці державних службовців. Надалі доцільно ретельно проаналізувати можливості та загрози для ПФУ, пов'язані з можливим покладенням функцій Фонду соціального страхування України та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, а також запровадження другого рівня пенсійного забезпечення та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О.В. Облік виконання бюджету органами Пенсійного фонду України: Навчальний посібник. Тернопіль: ТАЙП, 2009. – 168 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17220/11_2009.pdf (дата звернення: 08.11.2022).
2. Булигіна А. В., Загорська Д. М. Пенсійний фонд України та вдосконалення пенсійного забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2020. №7. С. 160–165. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-160-165> (дата звернення: 06.09.2022).
3. Бурденюк С.В. Перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5–6(84). С. 142–147. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/639> (дата звернення: 02.09.2022).
4. Васечко, Л., Глушак, О., Семеняка, С., Рамський, А., Нестерова, О. (2022). Діагностика доходної частини Пенсійного фонду України методом математичного моделювання. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(43), 157–164. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3638> (дата звернення: 21.09.2022).
5. Видатки та доходи бюджету Фонду. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/vydatky-ta-dohody-byudzhetu-fondu/> (дата звернення: 02.09.2022).
6. Дані про розподіл банків уповноважених на здійснення пенсійних виплат впродовж 2021-2022 років станом на 01.08.2022 року. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2153546-dani-pro-rozpodil-bankiv-upovnovazhenyh-na-zdiysnennya-pensijnoyi-vyplaty-za-chyselnistyu-pensioneriv-ta-dynamiku-zrostantnya-obsyagiv-pensijnyh-vyplat-cherez-potochni-rahunky-u-bankah-vprodovzh-2021-2/> (дата звернення: 02.09.2022).

7. Доходи та видатки Пенсійного фонду України за 2020 рік. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2128334-dohody-ta-vydatky-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2020-rik/> (дата звернення: 26.08.2022).
8. Доходи та видатки Пенсійного фонду України за 2021 рік. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2151285-dohody-ta-vydatky-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2021-rik-2/> (дата звернення: 02.09.2022).
9. Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Недбаєва С.М. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Навчальний курс. – Київ: НБП «АВТ», 2004. – 256 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/40845/3/Zagalnoobovyazkove_derzghavne_strahuvannya.pdf (дата звернення: 06.11.2022).
10. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2019 рік. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2121043-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2019-rik/> (дата звернення: 04.09.2022).
11. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2020 рік. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2129463-postanova-pravlinnya-pensijnogo-fondu-ukrayiny-pro-zatverdzhennya-zvitu-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2020-rik/> (дата звернення: 07.09.2022).
12. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2021 рік. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2152676-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2021-rik-3/> (дата звернення: 01.09.2022).
13. Лисяк Л. В., Качула С. В., Міщенко Л. О., Міщенко Д. А. Фінанси: навчальний посібник; за ред. д. е. н., проф., акад. АЕН України Л. В. Лисяк. Дніпро: ТОВ «Акцент ПП», 2017. – 298 с. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/1970/1pdf> (дата звернення: 08.11.2022).

14. Макогон В.Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/bd4b2b2308126bbc52f9931d6a75e091.pdf> (дата звернення: 06.11.2022).
15. Марущак. А. Діяльність пенсійного фонду України як позабюджетного цільового фонду у контексті реформувань пенсійної системи. *Знання європейського права*, (6), 2022, 55-59. URL: <https://doi.org/10.32837/chem.v0i6.299> (дата звернення: 20.09.2022).
16. Пенсійне забезпечення в умовах військового стану. *Педрада (Портал освітян України)*. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/3064-pitannya-pensynogo-zabezpechennya-v-umovah-vyskovogo-stanu> (дата звернення: 18.09.2022).
17. Питання Міністерства праці та соціальної політики України: Указ Президента України від 20.04.2005р. № 679/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679/2005#Text> (дата звернення: 06.09.2022).
18. Питання Пенсійного фонду України: Постанова Каб. Міністрів України від 01.06.1994р. № 345: станом на 24 черв. 2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-94-п#Text> (дата звернення: 06.09.2022).
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи : Закон України від 04.07.2013 р. № 406-VII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/406-18#Text> (дата звернення: 16.9.2022).
20. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III: станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> (дата звернення: 08.11.2022).
21. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003р. № 1058-IV: станом на 2 верес. 2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 15.09.2022)

22. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Каб. Міністрів України від 23.07.2014р. № 280: станом на 1 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

23. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI: станом на 19 груд. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

24. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997р. №400/97-ВР: станом на 1 лип. 2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-вр#Text> (дата звернення: 02.09.2022)

25. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI: станом на 10 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 08.09.2022).

26. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003р. № 1057-IV: станом на 1 лип. 2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 06.09.2022).

27. Про пенсійне забезпечення громадян в СРСП: Закон України від 15.05.1990р. № 1480-I: станом на 7 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1480400-90#Text> (дата звернення: 21.08.2022).

28. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-XII: станом на 27 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 21.09.2022).

29. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII: станом на 30 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text> (дата звернення: 03.09.2022).

30. Про створення Пенсійного фонду України: Постанова Каб. Міністрів України від 28.01.1992 р. № 39: станом на 25 берез. 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-92-п#Text> (дата звернення: 16.09.2022).

31. Проект Закону про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf_3511=71860 (дата звернення: 12.09.2022).

32. Результати виконання управлінням заходів у сфері реалізації антикорупційної політики держави. *Офіційний сайт Білгорода-Дністровського*. URL: https://bilgorod-d.gov.ua/page/rezultati_vikonannya_upravlinnyam_zahodiv_u_sferi_realizacii_antikorupciinoi_politiki_derzavi (дата звернення: 22.08.2022).

33. Розподіл банків уповноважених на здійснення пенсійної виплати за чисельністю пенсіонерів та динаміку зростання обсягів пенсійних виплат через поточні рахунки у банках впродовж 2020-2021 років станом на 01.06.2022 року. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2153121-rozpodil-bankiv-upovnovazhenyh-na-zdijsnennya-pensijnoyi-vyplaty-za-chyselnistyu-pensioneriv-ta-dynamiku-zrostannya-obsyagiv-pensijnyh-vyplat-cherez-potochni-rahunky-u-bankah-vprodovzh-2020-2021-rok-7/> (дата звернення: 17.09.2022).

34. Сташкевич Н.М., Красільнікова К.В. Перспективи впровадження накопичувального рівня пенсійної системи України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 2(66). С. 223–231. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8132> (дата звернення: 06.10.2022).

35. Чорна Н., Чорний Р. Ринок праці України: сучасні виклики. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 1. С. 64–73. URL: <http://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/download/541/443> (дата звернення: 19.09.2022).

36. Шевченко Н.П. Державне управління процесами реформування системи пенсійного забезпечення в контексті євроінтеграції. 2019. С. 74-78. URL: <http://chernvisn.onua.edu.ua/index.php/chern/article/view/327> (дата звернення: 03.09.2022).
37. Якимчук Н. Я. Фінансово-правовий статус Пенсійного фонду України напередодні його перетворення. *Знання європейського права*. 2022. № 1. С. 88–94. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.327> (дата звернення: 06.09.2022).
38. Goergen, M., O'Sullivan, N., Wood, G., & Baric, M. (2018). Sovereign wealth funds, productivity and people: The impact of Norwegian Government Pension Fund Global investments in the United Kingdom. *Human Resource Management Journal*, Vol. 28, 2, 288–303. URL: <https://doi.org/10.1111/1748-8583.12179> (дата звернення: 06.09.2022).
39. Lalakulych, M., Yuhas, E., & Rybakova, L. (2021). Problems of income and expenditure balance of the pension fund budget of Ukraine. *VUZF Review*, 6 (2), 68-79. URL: <https://doi.org/10.38188/2534-9228.21.2.09> (дата звернення: 06.09.2022).
40. Pension System of Ukraine. *Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «Західна інвестиційна група»*. URL: <http://www.westinvestgroup.com.ua/en/non-state-pension-provision/pensijna-sistema-ukrajini> (дата звернення: 06.09.2022).
41. Shaliievska, L. I. Problems of compulsory retirement provision in Ukraine. *Efficient economy*, Vol. 2. 2019. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6914> (дата звернення: 01.09.2022).
42. Tang M-L, Wu T-P, Hung M-C. Optimal Pension Fund Management with Foreign Investment in a Stochastic Environment. *Mathematics*. 2022; 10(14):2468. URL: <https://doi.org/10.3390/math10142468> (дата звернення: 06.09.2022).
43. The Pension Fund of Ukraine: Rethinking Risk Management during the Creation. by Vasyl H. Fatkhutdinov. *Ukrainian Policymaker*, Volume 6, 2020 23.

URL: https://www.researchgate.net/publication/343201244_The_Pension_Fund
(дата звернення: 01.09.2022).

44. The Second One Missing: What Is Going On with Pension Reform Now? *VoxUkraine*. «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/en/the-second-one-missing-what-is-going-on-with-pension-reform-now/> (дата звернення: 01.09.2022).

45. The Ukrainian pension system at crossroads: Key policy messages from the recent ILO report. *International Labour Organization*. URL: https://www.ilo.org/budapest/whats-new/WCMS_735541/lang--en/index.htm (дата звернення: 06.09.2022).

46. Ukrainian Pension System at the Crossroads. *Ukrayinska Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/columns/2021/11/1/7312325/> (дата звернення: 06.09.2022).

47. Whiteside E. Where Do Pension Funds Typically Invest? *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/articles/credit-loans-mortgages/090116/what-do-pension-funds-typically-invest.asp> (дата звернення: 06.09.2022).

ВІДГУК

на кваліфікаційну роботу (проект)

Рудика Ярослава Володимировича

студента групи ФМУПз- 21-1

НА ТЕМУ: «Управління коштами Пенсійного фонду України»

Актуальність теми: Місію забезпечення необхідними фінансовими ресурсами людей у непрацездатні періоди життя покладено саме на пенсійну систему, центральне місце в якій займає Пенсійний фонд України. Його діяльність охоплює процес формування і використання фінансових ресурсів. Актуальність та своєчасність роботи обумовлена також, невідкладними завданнями, які стоять, нині в умовах воєнного стану, перед нашою державою, щодо мобілізації доходів Пенсійного фонду України, цільового використання, здійснення своєчасних пенсійних виплат.

Обсяг виконаної роботи: Основний текст роботи викладено на 49 сторінках, що містять 2 таблиці, 12 рисунків, список використаних джерел із 47 найменувань, із них 10 іноземні англомовні джерела, 5 додатків. Структура та обсяг дипломної роботи відповідають кваліфікаційним вимогам.

Загальна характеристика роботи: Кваліфікаційна робота виконана на актуальну тему, на високому науково-теоретичному рівні, згідно із планом, який у логічній послідовності розкриває тему дослідження. Автором самостійно на основі аналізу практичних даних діяльності Пенсійного фонду України упродовж 2016-2021 рр. проведено комплексне дослідження складу і структури джерел формування його доходів, та напрямів використання коштів. Здійснено оцінку фінансового стану, окреслено напрями та перспективи розвитку чинної системи пенсійного страхування, запровадження накопичувальної складової. Робота має високий рівень візуалізації, цифровий матеріал систематизований, поданий у таблицях та проілюстрований на рисунках.

Наукове і практичне значення роботи: Результати дослідження обумовлюють практичну значущість роботи, що визначається можливістю використання запропонованих механізмів модернізації чинної системи управління коштами Пенсійного фонду України. Дана робота стане у нагоді викладачам і студентам, які навчаються на економічних факультетах, аспірантам та викладачам, а також працівникам фінансових служб.

Наявність недоліків. Редакція п.2.2. Контрольно-аналітична діяльність органів ПФУ за своєчасним надходженням та цільовим використанням коштів бюджету має більш описовий характер, автору варто було більше уваги приділити результативності, ефективності контрольно-аналітичної роботи. Разом з тим, висловлене зауваження не применшує теоретичної та практичної значимості та не впливає на загальну високу оцінку дипломної роботи.

Оцінка роботи здобувача вищої освіти: Робота виконана на актуальну тему, відрізняється самостійним оригінальним мисленням. Зміст розкрито в логічній послідовності на належному теоретичному рівні, має практичне значення. Стиль викладу, свідчить про вміння автора використовувати набуті теоретичні знання в практичній роботі. Кваліфікаційна робота виконана самостійно, в повному обсязі у відповідності до чинних вимог, рекомендується до захисту на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за програмою «Управління публічними фінансами», заслуговує на оцінку «відмінно» (45 балів).

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту): Ріппа Марія Богданівна, к.е.н,
доцент, доцент кафедри публічних фінансів

«21» січня 2023 р.

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проект)

Кваліфікаційна робота (проект) здобувача вищої освіти

Рудика Ярослава Володимировича

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол
від «23» січня 2023 р. № 9 допущена/не допущена до захисту на
екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри Коляда Т.А.

РЕЦЕНЗІЯ
на випускню кваліфікаційну (дипломну) роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Рудика Ярослава Володимировича
(прізвище, ім'я, по батькові)
Управління коштами Пенсійного фонду України
(назва теми)

Актуальність теми полягає в тому, що у процесі розвитку ринкової економіки в країні необхідно створити низку ефективних механізмів соціального захисту, Україна перебуває під впливом складних масштабних перетворень, головною складовою яких є реформування системи соціального захисту та пенсійного забезпечення. Одним із найважливіших державних завдань виступає створення ефективної системи пенсійного страхування, спрямованої на забезпечення повноцінного рівня життя на пенсії для всіх категорій громадян. Особлива увага належить питанню формуванню доходів і видатків ПФУ, оскільки вони є найважливішим напрямком соціальної політики держави.

Наукова новизна полягає в проведенні оцінки контрольно-аналітичної діяльності органів ПФУ, виявленні та обґрунтуванні проблем, які потребують нагального вирішення, здійсненні детального аналізу виконання бюджету Пенсійного фонду України за доходами та видатками та розробці напрямків удосконалення процесу управління коштами Пенсійного фонду України.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Автор належним чином узагальнив різні погляди на вирішення завдань, які розкривають мету цього дослідження. Враховуючи невичерпність теми та великий обсяг практичного матеріалу, здобувачу цілком вдалося розкрити, обрану тему та глибоко і якісно проаналізувати усі ключові особливості. В даній роботі наведено достатньо обґрунтованих висновків і шляхів вдосконалення у сфері управління коштами Пенсійного фонду України.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у сфері управління коштами ПФУ. Отримані результати та пропозиції дослідження можуть бути практично використані для покращення здійснення процесу формування та використання коштів Пенсійного фонду. Також, робота буде доцільною для вивчення здобувачам, які навчаються на факультетах фінансів, банківської справи, аспірантам та викладачам, а також практикам: фінансистам, страховикам, менеджерам, аналітичним працівникам.

Наявність недоліків: в роботі є деякі недоліки у виборі наукової літератури для дослідження, проте вони не впливають на загальну якість виконаної роботи.

Загальний висновок і оцінка роботи. Тема дипломної роботи повністю розкрита здобувачем вищої освіти, ключові положення та висновки достатньо обґрунтовані. Основний зміст даної роботи викладений на високому рівні та має практичне значення, запропоновані напрямки удосконалення та нові підходи сприятимуть розвитку системи пенсійного забезпечення та Пенсійного фонду зокрема. Дипломна робота відповідає вимогам кваліфікаційного рівня та заслуговує на оцінку «відмінно».

Рецензент: к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Національна академія статистики, обліку та аудиту
(науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

(підпис, М.П.)

Л.М. Богріновцева
(ініціали, прізвище)

« 24 » січня 2023 р.